

BONDEFÖRETAGAREN

PRO
Agria

Lantbrukssällskapet informerar 2/2014

November 2014

Neuvo 2020 – rådgivningstjänster för jordbrukare

sidan 11

Mjölkkornas fertilitet

Diskussionsgrupp sidan 5

Grundtorrläggning

Underhåll och skötsel
av diken sidan 4

Omsorg om kalven

Kalven behöver en
god start i livet

sidan 7

Hur får du tid till det som är väsentligt?

Anlita oss som ekonomiexperter för ditt företag

Vi sköter bokföring och bokslut, skatteplanering, skattedeklarationer samt löneberäkning och fakturering för ditt företag.

Vi samarbetar med lantbruks- och hushållningssällskapen. Kontakta sällskapens rådgivare för bl.a. ekonomiplanering, budgetering och analys av resultaten. Via dem kan man få förslag på åtgärder som hjälper dig att hitta det som behöver utvecklas i fråga om produktionen, insatserna, arbetsmetoderna och kundrelationerna. Allt med målet att förbättra din ekonomi.

Välj den helhet av våra tjänster som bäst stöder din verksamhet.

Tag kontakt redan idag!

Bokföringssällskapet
Lantbruks- och hushållningssällskapen
www.slf.fi

PRO
Agria

FM i plöjning 2014

Foto: Rickard Rex

De österbottniska tävlingsplöjarna skördade fina framgångar i FM i plöjning nu i höstas. Tävlingarna hölls på Tomtbacka i Helsingfors. **Isak Ek**, Nykarleby, kom på en fin andraplats i ungdomsserien. **Bengt Ek**, Vörå, blev tredje i veteranklassen medan **Lars-Erik Staffans från Vörå** kom på bronsplats i den allmänna klassen. Ett stort grattis till medaljörerna!

Text: Jan-Erik Back

Ledare

"HEIMANI I SKICK!"

Bästa kunder & samarbetspartner; med glädje kan jag meddela att Heimani är fortfarande i skick på Österbottens Svenska Lantbrukssällskap! Det gångna året har varit fullt av lärdomar för en ny direktör. Vilka oerhört fina möten och diskussioner jag har fått vara med om! Jag är tacksam för alla glada och stödjande bemötanden av våra kunder och samarbetspartner!

För att högt kunna jubla över att Heimani är i skick måste jag nog skryta om den fina personalen Lantbrukssällskapet har! Vilken arbetsglädje, iver, entusiasm, kunskande & yrkes stolthet som finns hos mina kollegor; och den smittar av sig, det är jag glad för ☺! Bästa kunder & samarbetspartner; bättre rådgivare har ni svårt att hitta!

Under de senaste tre åren har Lantbrukssällskapet varit projektägare i två NTM-centralen finansierade projekt Klimat Smart odling och Koll på bygget. Under projektens gång har vi lyckats nå hundratals personer via olika fortbildningar, temadagar och smågrupper; tillställningar som vi har kunnat arrangera via projektfinansiering. Via dessa projekt har lika så väl våra kunder som vår egen personal haft möjlighet att förkovra sig i nya kunskaper och tekniker. Nytt kunskande behövs med tanke på den kommande programperioden och till den hörande förändringar.

De diskussioner som pågår gällande framtiden inom jordbruket och dess binärningar präglas av växande oro. Inget annat är säkert än att allt är osäkert gällande nästa år! Vem kunde för ett år sedan gissa att vardagen idag skulle präglas av oro som kommer från öst eller att våra kunder idag måste vara oroliga om de alls kommer att få inkomster nästa år.

Under pressade ekonomiska tider är det viktigt att varje företagare överväger sina val, finlipar sin produktion och –metoder, gör strategiska val, vågar (!) tro på framtiden (!!) och på den inhemska produktionen!!! Här på ProAgria Österbottens Svenska Lantbrukssällskap vågar vi, och står till din tjänst.

Ni håller i era händer årets andra Bondeföretagare som är ett temanummer för våra pågående projekt. Via tidningen ger vi ett litet smakprov av det som vi har lyckats organisera, utveckla, skapa och producera via våra projekt. Projekten har gett oss mervärde till vår vardag, möjligheter att bemöta och betjäna (Dig) våra kunder med hjälp av nya tjänster och metoder. Jag hoppas vi lyckades nå även Dig ☺ för då har vi nått ett av våra och projektens mål; utveckla den Österbottniska landsbygden!

Ser fram emot den kommande vintern och våren och allt vi har framför oss! Ta kontakt med oss; vi vill hjälpa dig med ditt Heimani!

Meira-Pia Lohiluoma

Direktör för Lantbrukssällskapet
mobil 050-568 5515

Personalnyheter

Agrolog (YH) **Tanja Gammelgård** har anställts som husdjursrådgivare. Gammelgård har tidigare arbetat som rådgivare på Faba.

Hortonom **Kaisa Haga** har anställts som trädgårdsrådgivare. Haga har tidigare arbetat som rådgivare åt Vasa Grönsaker Ab

Diplomingenjör **Eva Häggblom** jobbade hos oss som projektledare under tiden 1.5.–1.11.2014. Eva har anställts som produktutvecklingsingenjör vid RaniPlast i Terjärv; vi tackar Eva för hennes fina arbetsinsatser och önskar henne lycka till med nya utmaningar!

Agronom **Margareta Slotte** har anställts som projektledare. Slotte har tidigare arbetat vid NTM-centralen.

Agronom **Johanna Laakso** har återkommit från sin föräldraledighet och arbetar som husdjursrådgivare och sektorsansvarig inom husdjurssektorn.

Tanja Gammelgård,
Husdjursrådgivare.

Kaisa Haga,
Trädgårdsrådgivare.

Nya 100-tonnare i Österbotten

— Kon Pikant med nuvarande ägaren Andreas Åman och hans föräldrar Olav och Kristina Åman.

Andreas Åman i Åivo, Karleby har fått sin första 100-tonnare när kon Pikant överskred 100-tons sträcket. Pikant är född den 17.01.2001 och har kalvat 11 gånger, varav 5 stycken kvigkalvar. Pikant är under gårdens egen tjur, morfar var Lähteel.Kaiser ET Cv (HOL).

Pikants högsta medelavkastning var det nionde produktionsåret när hon mjölkade 12 286 kg eller 12 124 kg EKM. I medeltal har Pikant mjölkat 9 003 kg mjölk (8 848 kg EKM), 352 kg medelfett och 299 kg medelprotein. Pikant är fortfarande med och producerar mjölk.

Lars Rodas i Karkmo, Korsholm har i början på året fått sin andra 100-tonnare. Chantie 100-191759 R1, som är av rasen Holstein är född 22.12.2003. Fader är Ojantakasen Kabu TV och modern hette Stjärna. Chantie har producerat 103 356 kg mjölk på 8 kalvningar. Högsta avkastningen hade hon sin andra laktation då hon mjölkade 14 441 kg mjölk. I medeltal har hon producerat 11 969 kg mjölk, 441 kg fett och 416 kg protein.

Benny Kotkamaa i Nedervetil fick sin första 100-tonnare i september 2014. Kon Oiva är född 05.07.2000 och har kalvat 9 gånger, varav 3 stycken kvigkalvar. Oivas far var Alhaisten Lälläri, morfar var Kotikallion Jere och modern hette Maja. Högsta medelavkastningen uppnåddes under det sjätte produktionsåret med 10 796 kg (11 428 kg EKM). I medeltal har Oiva mjölkat 8509 kg/år, med 366 kg medelfett och 285 kg medelprotein.

Juthman Lantbruk i Träskböle, Närpes fick i somras sin andra 100-tonnare. Rulla 100-1304454 A är av rasen Ayrshire och är född den 03.11.2002. Fader är T Bruno och modern hette Lulla. Rulla har producerat 103 162 kg mjölk på 10 kalvningar med ett medelkalvningsintervall på 367 dagar. Bästa produktion hade hon sin åttonde laktation då hon mjölkade 11 068 kg mjölk. I medeltal har hon mjölkat 10 256 kg mjölk, 412 kg fett och 348 kg protein.

BONDEFÖRETAGAREN

Nr 2/2014 Årgång 14 November 2014
Informationstidning för lantbruksföretagare
ISSN 2323-3656

Utgivare:
Österbottens Svenska Lantbrukssällskap,
Handelsplanaden 16 D,
65100 VASA

Tfn 010 839 2200,
Fax (06) 319 0201
www.lantbrukssallskapet.fi

Upplaga: 5 300
Chefredaktör: Meira-Pia Lohiluoma
Redaktion: Eva Häggblom, Jan-Erik Back
Ombrytning: Kustmedia Ab Oy /HH
Tryckeri: Botnia Print, 2014

Annonsbokning via
Lantbrukssällskapet/
Carina Ahlnäs,
Tfn 010 839 2200
För närmare uppgifter
om annonsering i
Bondeföretagaren fråga
efter vårt mediekort.

Pärbild, foto: Ulrika Wikman

PROJEKTPRESENTATION

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

KOLL PÅ BYGGET

Projektet Koll på bygget är ett näringsinriktat utvecklingsprojekt inom Programmet för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland.

I och med att storleken på lantbruksföretagens byggprojekt har vuxit behövs det allt mera kunskap om projektledning och projektkoordinering. Projektets syfte är att förmedla information och kunskap till producenter med investeringsplaner.

För att en investering skall lyckas krävs noga planering. Misstag i investeringsfasen leder ofta till tilläggskostnader som tär på lönsamheten under investeringens hela livslängd. Väl utförd planering gör en förberedd inför investeringens olika skeden. Särskild vikt bör läggas på att snabbt komma upp till full användning av investeringens fulla kapacitet.

Inom projektet skapas goda modeller för projektledning vid större byggnadsinvesteringar på lantbruk och trädgårdsföretag.

Kurser och seminarier ordnas för lantbrukare, växthus- och potatisproducenter och rådgivare kring planering och ledning av större byggprojekt inom lantbruk. Därtill ordnas studiebesök, fältträffar och studieresor. Studieresor ordnas inom landet till större djurstallar, växthusanläggningar, lagringsföretag där goda modeller kan studeras och utvärderas samt där projektledningen fungerat utmärkt. Ett nätverk av rådgivare skapas och utvecklas för att hjälpa lantbrukare som skall investera. Individuell handledning ges i mindre omfattning åt lantbrukare med konkreta byggplaner.

Målet är att ge producenter goda förutsättningar att genomföra lyckade investeringar.

Eva Häggblom
Projektledare

Närings-, trafik- och miljöcentralen

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Klimatsmart odling

Klimatsmart odling är ett informationsförmedlingsprojekt, som på ett positivt och inspirerande sätt velat visa på klimatsmarta lösningar och åtgärder i växtodlingen på de österbottniska gårdarna.

Inom projektet har växtodlingsrådgivarna vid Lantbrukssällskapet samlat information om klimatsmart odling. Vi har lärt oss hur växtodlingen kan vara en kolfälla och hur man kan minska avgången av växthusgaser. Vi har arbetat med olika klimatrelaterade ämnen och lärt ut de nya rönerna till de andra växtodlingsrådgivarna vid olika workshops. Den nya kunskap om klimatsmart odling, som växtodlingsrådgivarna fått, har också delgetts vidare till jordbrukare, lantbruksföretagare, organisationer och föreningar vid olika tillfällen, t.ex. fältträffar, gruppdiskussioner, föredrag vid lantmannagillesmöten mm. Skiftligt material har producerats på vår hemsida, på Facebook och i Bondeföretagaren och dagstidningar.

En del studieresor har också gjorts, både i Finland och Sverige.

Tack vare projektet Klimatsmart odling har vi också bättre kunnat förbereda oss på de förändringar som den nya programperioden och det nya miljöersättningsprogrammet innebär både för rådgivare och jordbrukare.

Projektet Klimatsmart odling är ett informationsförmedlingsprojekt som finansieras av Programmet för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland 2007–2013.

Ett stort tack till vår finansiär, NTM-centralens handläggare samt alla andra samarbetsvilliga samarbetspartner vi kommit i kontakt med tack vare projektet Klimatsmart odling.

Jan-Erik Back
Projektledare

Inbjudan till Lantmannagillen

ProAgria Österbottens Svenska Lantbrukssällskap vill härmed bjuda in Lantmannagillenas representanter (2–3 personer/ lantmannagille) till ett diskussionstillfälle där vi informerar om nästa programperiod, kommande förändringar och Neuvo 2020. Samtidigt vill vi diskutera om Lantmannagillenas önskemål och förslag hur vi kunde utveckla vårt samarbete med Er!

Miniseminarium:

- 13:00 Information om nästa odlingsperiod
- 13:30 Neuvo 2020; jordbrukarens möjligheter!
- 14:00 Kaffe
- 14:30 Neuvo 2020 fortsätter
- 15:00 Diskussion om utveckling av samarbete mellan Lantbrukssällskapet och lantmannagillena

Vi ordnar tillfällena enligt följande;

Torsdagen 11.12.2014 i Vasa, Handelsplanaden 16 D
Onsdagen 17.12.2014 i Bennäs, Mjölvägen 2

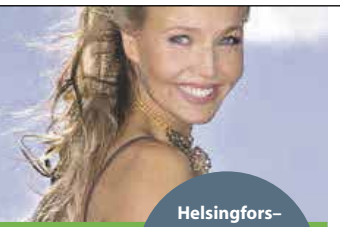
Anmälningar åt Carina Ahlnäs, tel. 010-839 2200 eller via epost carina.ahlnas@proagria.fi
Vi önskar er hjärtligt välkomna!

Växtskyddsexamen

Den nya växtskyddsexamen arrangeras kommande vinter 2015 helt av Lantbrukssällskapet.

Kurs- och tenttillfällen ordnas
17.2. (YA Närpes)
10.3. (Optima Trädgårdsgatan)
24.3. (YA Gamla Vasa)

Se närmare info på vår hemsida i januari 2015.

I samarbete med ProAgria, Landbruks- och hushållskvinnor och Raisioagro Välkommen med på kryssning!

En februaridag i Stockholm – kryssningen garanterar underhållning för alla. Intressanta personer och teman som berör alla – missa inte de här framställningarna. Våra främsta experter delar med sig av sin mångsidiga kunskap både till medlemmar i vår organisation och till dem som är intresserade av företagsutveckling. Neljä Ruusua, Marita Taavitsainen och Tuure Kilpeläinen underhåller oss på resan.

Läs mer på: www.proagria.fi/risteily

PRO
Agria

MAA-JA
KOTITALOUS-
NAISET

Helsingfors-
Stockholm-
Helsingfors
3.-5.2.2015
Silja Symphony

Anmälningar görs till Matka-Vekka som också ger tilläggsinformation på ryhmanynti.turku@matkavekka.fi, tfn 020 120 4851

RAISIO agro

Färre skador i eget bolag.

Ett bolag som till 100% ägs av sina kunder fokuserar till 100% på kundernas välbefinnande, säkerhet och ökning av förmögenheten. Förra året gjorde vi mer än 200 säkerhetskartläggningar hos våra lantbrukskunder i Österbotten och vi kan med stolthet säga att LokalTapiolas kunder drabbas av färre skador än kunder i andra bolag.

Kontakta oss och begär information om vår ypperliga ersättningstjänst samt bank- och placeringstjänster för ägarkunder.

Låt oss ta hand om varandra.

LOKALTAPIOLA ÖSTERBOTTEN
Försäkringar, bank och placeringar

MARKKARTERINGAR

Nyheter!

Oberoende analyser av DON-mögeltoxin i spannmål!

Förnyade analyspaket

- Potatis
- Sockerbetsa
- Grönsak

Beställ markkarteringen på www.hortilab.fi

NU!

Grobarhetsanalyser av spannmål behandligt!

Sakkunnig inhemska service!

Hortilab AB OY

Se kompetensområde www.finas.fi

Oy Hortilab Ab, Vasavägen 41, 64200 NÄRPES ☎ 06-347 4250
• hortilab@hortilab.fi • www.hortilab.fi

G rundtorrläggning

Vi står till tjänst med planering av:

- Täckdikning, reglerad dränering, underbevattning
- Skötselplaner för specialmiljöstöd
- Rörläggning av utfallsdiken
- Hantering av avloppsvatten i glesbygden
- Våtmarker och andra specialmiljöstödsåtgärder
- Utlåtanden för dimensionering av trummor och rörläggningar
- Uppdatering av fördelningslängder för utfallsdiken
- Arkiv över täckdikningar från 1918
- Mättjänster med GPS och Takymeter

I Finland har den befintliga odlingsmarken åtminstone redan en gång omfattats av grundtorrläggning, med vilket man avser dikning av större diken som utfall och rensning av bäckar och åar. Största delen av dikningarna har utförts innan 70-talet och nu är åtgärderna främst skötsel och underhållet av diken, för att upprätthålla vattendragens vattenledningsförmåga.

Fördelningslängden

Ansvaret för skötsel och underhåll ligger på dikeslaget och ärenden sköts via sysslomännen, som valts av markägarna. Om en översvämningssituation uppstår på avrinningsområdet, som bevisligen beror på misskötsel av diket, så kan dikeslaget i värsta fall bli ersättningskyldigt för de skador som uppstått. Markägarna är enskilt ansvariga för trummor och rörläggningar. Medlemmarna ansvarar för dikeslagets kostnader i enlighet med fördelningslängden och i övrigt enligt bestämmelserna i vattenlagen. För varje grundtorrläggningsförrättning har en fördelningslängd upprättats. Fördelningslängden innebär att det finns en förteckning på markägarna och den mark som tillhör avrinningsområdet kring de diken som omfattar grundtorrläggningsförrättningen. Odlingsfigurerna som finns inom avrinningsområdet har graderats enligt användningsslag, samt torrläggningsgrad, som i fördelningslängden omvandlas till nyttoareal. I förteckningen samlas all den nyttoareal per markägare enligt registernummer och figurnummer. Den enskilda markägarens kostnadsandel i % framkommer ur fördelningslängden.

Beställ en uppdatering

Grundtorrläggningsförrättningarna har ofta utförts för 40 till 50 år sedan, markägarna och användningsgraderingen hunnit ändra flera gånger så det är skäl att uppdatera fördelningslängden, det underlättar sysslomännens arbete avsevärt. Kontakta oss på Lantbrukssällskapet, vi uppdaterar ägoförhållandena med registernummer, markägare, adresser, gradering av användningsslag och nya tydliga fördelningskartor. Förutom uppdatering av längden

För terrängundersökning av rörläggningsplanering använder Mikael och Rainer precisions GPS, Trimble TSC3 + Trimble R 10.

räknar vi ut kostnaderna per markägare och postar ut bankgiron om så önskas.

Rörläggningsplan

Rörläggningen av utfallsdiken kan avsevärt förbättra arronderingen, underlätta odlingen och ger dessutom en arealökning. Andra fördelar är att vattnet strömmar under en lägre tid i ett rör än i ett öppet dike när utetemperaturen sjunker och underhållsbehovet minskar. När markägare vill rörlägga ett dike uppgör Lantbrukssällskapet dräneringsplanerare först ett rörläggningsutlåtande. Utlåtandet består av en åtgärdsredogörelse, karta över avrinningsområdet, beräkning av avrinningsmängden och dimensionering av röret. När markägarna vill

genomföra rörläggningen utförs terrängundersökning och en rörläggningsplan och kostnadsfördelning uppgörs. Grundtorrläggningsbidraget för rörläggning av utfallsdiken finns kvar i samma utformning som tidigare och är maximalt 50 % av de beräknade kostnaderna. Bidraget förutsätter att de sökande är 2 till 4 markägare intill varandra, med odlingsmark på bägge sidor av utfallsdiken.

Skötsel och underhåll av öppna och rörlagda diken

Dikesslätens lutning är beroende av markens struktur och bör inte vara så brant att den eroderar under och efter dikningen. Växtlighet i

— Det effektivaste underhållet är spolning, vilket rekommenderas att göras regelbundet, speciellt på jordar med rostutfällning.

form av vall binder ihop marken och slänten hålls stabil. Problemställen

är bl.a. när dikets lutning kraftigt ökar och vattnets hastighet tilltar och tvära kurvor. I samband med dikningen lägger man en markduk och stenlägger slänten för att förhindra erosion, stentrappor kan byggas för att sänka vattnets hastighet. Rötter från buskar och träd nära utlopp kan störa vattnets utströmning ur rör. På hösten kan det vara bra att öppna regleringen en stund och låta vattnet strömma ur dräneringssystemet för att få ut eventuellt slam och sediment ur täckdikesrören.

Kontrollerad dränering och underbevattning

I det nya landsbygdsprogrammet 2015–2020 (OBS! Inte godkänt ännu) finns det möjlighet till en betydande ersättning för reglerad dränering och underbevattning eller recirkulation av dräneringsvattnet. Den preliminära ersättningsnivån är 70 €/ha för reglerad dränering samt 250 €/ha för underbevattning eller recirkulation av dräneringsvattnet. Stödet är till för skötsel och underhåll av reglerbrunnar samt kostnader för pumpning av vatten och uppföljning samt underhåll av underbevattningssystemet. Reglerad dränering byggs i samband med nytäckdikning eller så kan man installera brunnar på befintlig täckdikning. Investeringsbidrag kan erhållas för byggande av regleringsinstalleringar.

Toppmodern utrustning

Lantbrukssällskapets dräneringsplanerare använder den nyaste GPS-utrustningen vid mättningsarbetet. Utrustningen samt de dataprogram som används gör att arbetet är effektivt och slutresultaten i planerna är av hög kvalitet.

— Sly, røj slänter och rensa utfallet från sediment så att täckdikesutlopp och trummor fungerar. Förstärkt lätt eroderande avsnitt i utfallsdikesbotten. Bra tumregel är att vår och höst kolla alla brunnar, täckdikesutlopp, rörläggningar, slamfickor och trummor.

Rainer Rosendahl

Dräneringstekniker
mobil 0400-561 550

Mikael Blomqvist

Dräneringsplanerare
mobil 050-379 5905

— Viktigt är att i samband med terrängundersökningen klarlägga jordtyp, struktur, markpackning, eroderingskänslighet, samt på sura sulfatjordar sulfiddjupet.

Diskussionsämne: Mjölkornas fertilitet

–”Varför är ni här?” löd en av mina första frågor till de förväntansfulla gruppdeltagarna. Jag hade förväntat mig tystnad och blickar som stirrade ner i bordet. Men istället fick jag nya svar från så gott som alla de 20 gårdarna som fanns representerade vid första träffen. Svaren kunde vara att lättare få ordning på arbetsrutinerna, färre antal cystor och tysta brunster, lägre inkalvningsålder på kvigorna, bättre semineringsstidpunkt och framför allt; att slippa vara ”föusblind”!

Benchmarking-konceptet

I januari i år drog diskussionsgruppen för förbättrad fertilitet på mjölkgården igång. Smågruppsverksamheten pågår i ett år och bygger på Benchmarking-konceptet; vi lär oss av de bästa. Alla har något att dela med sig av, och det kan vara just det tillvägagångssättet som passar in i en annan gårds rutiner. Genom olika grupparbeten och parövningar i ladugårdar har deltagarna fått prova

på att bedöma omgivningens och utfodringens inverkan på djurhälsan och fertiliteten.

– Konceptet är bra! Vi får en uppgift och det blir moroten till vidare diskussioner, säger Johan Näse från Kronoby som är en av deltagarna i diskussionsgruppen.

Han får medhåll av Anders Enlund från Pedersöre:

– Det är intressant att fara och se på andras ladugårdar, de bästa lösningarna kan vara enkla!

Viktigt att inte vara ensam

Jordbrukaryrket är många gånger ensamt och därför är det lätt att man fastnar i vissa rutiner.

– Det är viktigt att få komma ut och diskutera samt höra hur andra gör, till exempel metoder för brunstkontroll, påminner Enlund.

Brunstkontroll är ett av de ämnen som diskuterats under kursens gång, och behandlat både gårdarnas rutiner samt användningen av

– Diskussionsgruppen hemma hos familjen Häger på Ranckens Ranch. Veterinär Thomas Häggvik förklarar utfodringens samband med fertilitet och djurhälsa.

olika hjälpmedel. Därtill har olika gästföreläsare hållit korta föredrag under träffarna, vilket väckt många tankar och diskussioner hos åhörarna.

Egna målsättningar

Det är frivilligt för gårdarna om de vill åstadkomma en förändring i sina rutiner kring fertilitetsarbeten eller inte. Från diskussionsgruppen får de både tips och hjälpmedel. För att en förändring ska vara möjlig, är det en förutsättning att gårdarna känner till olika fertilitetsnyckeltal och vad de innebär. Därefter kan gårdarna analysera egna resultat, jämföra sig med andra och sätta en egen målsättning.

Ett krav är däremot att deltagarna ska vara öppensinniga och kunna dela med sig av både positiva och negativa erfarenheter.

– Man får plocka från andras erfarenheter vad som passar bäst åt en själv! sammanfattar en nöjd Näse.

Nu söker vi deltagare till nästa års diskussionsgrupp för förbättrad fertilitet! Hör av dig till Jessica Eklund för närmare information och anmälan.

Jessica Eklund

Mjölkgårdsrådgivare
mobil 050-595 4906

Vi utvecklar våra tjänster inom Mjölkgårdsrådgivning!

Nästa år kan DU beställa följande tjänstepaket av oss:

- **Produktionsstyrning**
- **Utfodringspaket:**
 - Mini
 - Produktion
 - Utveckling
 - Tillväxt
- **Vallrådgivningspaket:**
 - Mini
 - Produktion
 - Utveckling
- **Fertilitetsgrupp**
- **Investeringssteam**

Kontakta våra Mjölkgårdsrådgivare och diskutera vilket tjänstepaket som skulle passa bäst på din gård!

Produktionsuppföljningen kommer att ändra - Vad ändrar?

Produktionsuppföljningen kommer att ändra fr.o.m. år 2015. Tanken är att det blir flexiblere och mera olika alternativ att välja mellan inom produktionsuppföljningen. Största förändringen kommer att vara provmjölkning- och provtagningsintervallen, summarprovmjölkningen och utredning av tillförlitligheten. Därtill kommer förändringar i Ammu-programmet och produktionsuppföljningens rapporter.

Provmjölkning och provtagning

I framtiden kan man välja mera flexibelt provmjölkning- och provtagningsgångar. Tanken är att man får snabbare och effektivare provmjölkningarna inskickade, vilket betyder att man alltid har de färskaste uppgifterna tillhanda. I framtiden har man möjlighet att välja mellan olika provmjölkningsintervaller: 2, 4, 6 eller 8 veckor. Om man provmjölkar varje 6:e eller 8:e vecka, betyder det att man måste ta prov varje gång. Om man väljer provmjölkning varannan eller var 4:e vecka måste man inte ta prov varje gång, dock minst 6 prov per år. Gården kommer att bli påmind via ett textmeddelande varje gång det är dags att provmjölka.

Summamjolk blir senast 24 h

Summamjolk kommer att upphöra och i stället blir det 24 timmars provmjölkning som gäller, detta gäller främst mjölkrobotgårdar. När summamjölken försvinner betyder det i praktiken att gården fritt kan välja när man provmjölkar i månaden. Detta i sin tur gör att proven förhoppningsvis anländer till laboratoriet i en jämnare ström under hela månaden och inte som nu: de flesta i slutet av månaden. Provmjölkningens

resultatet erhålls genast när mängderna är skickade och proverna analyserade.

Tillförlitligheten blir poängsatt

I framtiden pratar vi om kvalitetspoäng istället för tillförlitlig eller otillförlitlig. Poängsättningen kommer i realtid att berätta hur pass tillförlitligt gårdens resultat är. Den maximala poängen är 10 och när poängen är mellan 0 och 10 är gårdens resultat tillförlitligt. Avvikelserna kommer att minska poängen, t.ex. stor fett- eller proteinavvikelse, lång tid mellan proverna eller mätarna otestade. Tilläggs-poängar kan fås om ProAgria's rådgivare gör provmjölkningen eller är med. Kvalitetspoängar räknas efter varje provmjölkning och resultatet kommer att skickas via textmeddelanden till gården genast.

I slutet av året kommer varje gård som vill höra till produktionskontrollen att få de nya direktiven. Mera information ger mjölkgårdsrådgivarna!

Mjölkgårdsrådgivarna:

Magnus Blässar 050-432 3970
Jessica Eklund 050-595 4906
Tanja Gammelgård 050-412 2168
Ingeborg Nordberg 050-527 4189
Monica Nygård 050-5663191
Johanna Laakso 050-550 1574

VI KÖPER SPANNMÅL OCH OLJEVÄXTER OBEROENDE AV PARTISTORLEK

Jag betjänar dig på ditt område.

Bror Staffas
040 555 2111

Gör handel och leverera då det passar dig!

Esbo
Johan Andberg 010 402 2520
Hanna Ikävalko 010 402 2523
Andrea Landers 010 402 2521
Seija Uuskoski 010 402 2525

Kouvola
Kenneth Ahlqvist 010 402 2532
Anne Perätalo 010 402 2524

Tavastehus
Matti Hallikainen 010 402 2526

Björneborg
Matti Koskela 010 402 2528
Kristiina Åkerlund 010 402 2536

Salo
Matti Härmäläinen 010 402 2535
Juha Mikola 010 402 2534

Vasa
Bror Staffas 010 402 2529

YAN!
Yrkesakademin
i Österbotten

Är du intresserad av naturnära näringar såsom lantbruk och skogsbruk? Och gillar du dessutom att studera praktiskt i en trevlig miljö?

Då är Yrkesakademin i Österbotten ett bra val för dig! På Campus Kungsgården i Gamla Vasa kan vi bjuda på ett bra hemman som klassrum för dina studier inom lantbruk, skogar att jobba i för dig som studerar till skogsmaskinsförare och även en trevlig miljö för studera de allmänna ämnen du behöver för att jobba inom branscherna. Inom lantbruksbranschen koncentrerar vi oss på studier inom lantbruksteknologi men vi ger dig även kunskaper inom djurskötsel och växtproduktion. Skogsbranschen bjuder på skogsmaskinförarutbildning med yrkeskompetens för lastbil.

Är du vuxen? Saknar du examen eller har du kanske en examen sedan tidigare? Är det kanske dags att uppdatera ditt kunnande?

Vi har ett brett utbud av examen och även tilläggstudier du kan delta i som vuxen och hålla ditt yrkeskunnande aktuellt inom branscherna lantbruk, skogsbruk, trädgårdsskötsel och pälsbranschen. Vuxenstudierna är flexibla och mångsidiga, vi bygger upp dem på ett sätt som ger dig verktyg som du kan använda till exempel i ditt dagliga arbete som företagare inom branschen. Vi ordnar även olika kurser för kompetenser som behövs inom branscherna, kolla alltid vårt utbud på internetsidan www.yrkesakademin.fi och följ med oss på Facebook YANaturbruksbrickan!

— Akrylmassan breds ut.

— Ytlacket sätts.

Foto: Eva Häggblom

Sanering av tankrumsgolv

Tankrummet är en betydande del av mjölkbondens vardag och bör vara i gott skick. Höga krav ställs på tankrummet och speciellt tankrumsgolvet för att hygienkraven skall uppfyllas. Tankrumsgolvet utsätts dagligen för hård belastning av både den sura mjölken och tvättkemikalier, och utgör oftast den del av tankrummet som med kortaste intervall måste förnyas.

Många tankrumsgolv i nejden är i behov av sanering men flera faktorer försvårar saneringar. Det finns flera tillvägagångssätt vid sanering av tankrumsgolv, men ett gemensamt problem är att tankrummet dagligen är i användning. Det är oftast inte möjligt att ha tankrummet ur bruk för en längre tid. En möjlighet är att tanken flyttas till ett annat utrymme eller att ett tillfälligt tankrum byggs dit tanken flyttas under den tid som krävs för saneringen. En annan möjlighet är att reservtanken används under en tid, ifall en sådan finns till hands. Men hur löser man det praktiska på bästa sätt? Hur ska man få golvet torrt innan saneringen? Hur länge måste man klara sig utan att kunna använda tankrummet?

För att få svar på funderingarna ordnades via projektet Koll på bygget en föreläsning kring sanering av tankrumsgolv på Lannäslunds Lantbruksskola i juli. Som sakkunnig på plats fanns Veli-Matti Piilola från Kokkolan Teollisuuspinnointus Oy. Kokkolan Teollisuuspinnointus har lång erfarenhet av sanering av tankrumsgolv. Enligt Piilola är akrylmassa det enda rätta materialet vid sanering av tankrumsgolv. Akrylmassa består av akrylharts och rundkornig färgad sand. Den fär-

gade sanden gör att golvet kan fås i ett urval av färger. Akrylmassa har ett flertal användningsområden, och används förutom i våtutrymmen bland annat till industrigolv.

Akrylmassa tål både syror och baser och står sig därmed bra mot sur mjölk och starka tvättmedel. Akrylmassa blir inte halt på vintern och är dessutom något flexibel vilket innebär att det inte uppstår sprickor vid hårda stötar. En stor fördel vid användning av akrylmassa är att golvet inte behöver vara fullständigt torrt vid beläggningen. Enligt Piilola räcker det att man använder mindre mängd vatten dagarna innan saneringen. Dessutom är det ofta inte nödvändigt att flytta ut tanken under saneringen. Så länge det finns utrymme för en hand under tanken kan golvet beläggas med tanken på plats.

Bästa resultat fås självfallet ifall tankrumsgolvet kan göras om från grunden. Piilola säger att bra resultat också fås då akrylmassa används på befintliga golvbeläggningar, såsom till exempel Alfa-Plast eller kakelgolv. Vid kakelgolv tas enbart de kakelplattor som lossats från be-

tongen bort. I båda fallen slipas golvet och en jämn yta skapas. Golvet beläggs först med en akrylprimer, sedan med akrylmassan och till sist med ett ytlack. Det rekommenderas att ett nytt lager ytlack läggs på med fem års mellanrum för att skydda golvet mot slitningar.

Nysanerat tankrumsgolv i Purmo

Ralf Hagman i Purmo har i oktober förnyat golvet i sitt ungefär 22 m² stora tankrum. Tankrummet blev byggt år 1988. Hagman skötte byggarbetet själv och använde Alfa-plast till golvet. Golvet har hållit i många år men den dagliga hårda belastningen har slitit på golvet och gjort att golvet måste saneras. Hagman deltog i juli i tillställningen kring tankrumsgolv och bestämde sig där för att anlita Kokkolan Teollisuuspinnointus för renoveringen av tankrumsgolvet i stället för att göra arbetet själv.

En måndag morgon kommer så två män från Kokkolan Teollisuuspinnointus till Hagmans. Arbetet körs igång direkt. Tankrumsgolvet slipas först till en jämn yta. Förutom golvet i själva tankrummet slipas också golvet i korridoren till ladugården. Efter det läggs akrylprimer på golvet varefter golvet får torka. När golvet torkat cirka 30 min blandas akrylmassa ihop och breds ut över golvet till en tjockhet på några millimeter. När hela golvet belagts får golvet torka i cirka en timme. Slutligen beläggs golvet med ytlack. Dryga fem timmar efter att arbetet påbörjats är golvet klart och Hagman kan ta tankrummet i bruk. När jag pratar med Hagman några veckor efter att golvet sanerats får jag höra att han än så länge är mycket nöjd med sitt nya golv, och än nöjdare över beslutet att inte göra jobbet själv.

Eva Häggblom

optima

Optima Lannäslund – Utbildning i fokus

Vid Optima Lannäslund kan du antingen studera inom utbildningsprogrammet för landsbygdsföretagare eller djurskötare.

Vår landsbygdsföretagarutbildning ger dig en bred bas för det kommande yrkeslivet. Förutom lantbruk och skötsel av produktionsdjur lär du dig en hel del om att bruka skog, underhålla maskiner och lantgårdens byggnader samt annat viktigt inom landsbygdsföretagande. Du lär dig även mycket om företagande och ekonomiskt tänkande. Som landsbygdsföretagare kan du jobba som jordbrukare (egen företagare), maskinentreprenör lantbruksavbytare, skogsföretagare eller verkstadsarbetare beroende på inriktningar under studietiden.

Djurskötarutbildningen riktar sig till dig som är intresserad av smådjur, hästar, hundar, får eller övriga produktionsdjur. På djurskötarutbildningen får du lära dig rutinerna inom djurskötsel och utfodring. Optima Lannäslund bedriver även ett eget hundpensionat och hunddagis. Som djurskötare kan du jobba på stall, djurgårdar med produktionsdjur, i djuraffär eller bli egen företagare. I år har vi på Optima Lannäslund haft öppet hus den 13.9, ett evenemang som lockade besökare i alla åldrar. Under vecka 43 hade vi en händelsevecka på Optima. I samband med den bekantade sig niondeklassisterna från nejdens högstudier med vår utbildning. Mer information hittar du på vår hemsida www.optimaedu.fi.

”Många tankrumsgolv i nejden är i behov av sanering men flera faktorer försvårar saneringar.”

God omsorg om kalvarna också på stora mjölkgårdar

Kalven behöver en god start i livet för att kunna utvecklas till en bra mjölkko eller till ett snabbväxande köttöt.

På en stor mjölkgård med täta kalvningar är utmaningarna i skötseln av kalvarna större, men i en välplanerad miljö och med hjälp av goda arbetsrutiner är det fullt möjligt att ge kalvarna den start de behöver. Det kunde deltagarna i en excursion till två mjölkgårdar i Vimpeli och Ähtäri konstatera härom veckan.

Gemensamt för de båda besöksobjekten var moderna och nya utrymmen för spädkalvar och f.d. kostallar som byggts om för rekryteringskvigor. De senare var av rätt vanlig typ med spaltgolv och liggbås. En god start för kalvarna var dock den del i kviguppfofödnings som husmödrarna på båda gårdarna lade mycket fokus på, samtidigt som de månade om att även tjurkalvar, som i båda fallen såldes till förmedling som spädkalvar vid ca tre veckors ålder, skulle vara vid god hälsa när de avhämtades.

Anmärkningsvärt är också att på båda gårdarna sköts utportioneringen av dricksfoder manuellt. En annan gemensam sak är att utrymmena för småkalvarna saknar tilläggsvärme och att temperaturen hålls just ovanför nollstrecket under vintern. Luftintagen sker via s.k. nätväggar längs båda långsidorna, i det ena fallet under en meter höga, i det andra nästan hela vägghöjden. Klimatet var mycket bra i båda fallen och bidrog i hög grad till den goda kalvhälsan.

Besök i Vimpeli

Den första besöksgården var Hieta-korpi i Vimpeli, där värdparet heter Maija Kyrölähti och Tuomo Latvala. De har en relativt stor gård med 235 ha ekologiskt odlad mark och 130 mjölkkor, som sedan juli i år producerar ekologisk mjölk. Den senaste satsningen på djursidan hade gått till spädkalvarna, som fått en avdelning för 24 kalvar.

— Välskötta gruppboxar med ströbädd ger en god närmiljö för kalven.

Eftersom inriktningen är ekologisk är regeln att kalvarna skall få mjölkfoder de första tre månaderna. I detta fall får de nyfödda kalvarna gå med modern två till tre dagar, ibland t.o.m. sex till sju dagar. Därefter flyttas de till gruppboxar i kalvstallet, där de får 2-3 l mjölk 3 ggr/dag. Denna mjölk uppvärms och utportioneras i individuella napphinkar med hjälp av en utfodringsvagn. Under den tredje månaden, då kalvarna flyttats till kvigstallet, minskas mjölmängden till 5-6 l per dag.

Vatten får kalvarna från ämbar, liksom kraftfoder som börjar ges direkt efter råmjölkperioden och i början utgörs av samma allfoder som korna får vid mjölkningen, därefter en blandning av spannmål, ärt och mineraler.

Kalvarna får därtill ensilage av samma kvalitet som mjölkorna, fyra ggr om dagen plus hö i foderhäckar inne i boxarna.

I boxarna får kalvarna ligga på ströbädd, som fylls på morgon och kväll och töms efter varje uppfödningsomgång.

Besök i Ähtäri

Ägarparet på den andra besöksgården, som fanns i Ähtäri, heter Juha och Kirsu Kantoniemi. Den gården hör till de största mjölkgårdarna i vårt land med en besättning på drygt 260 kor plus över 200 kvigor. Odlingsskalan är knappt 400 ha och sköts av ett bolag som samägs av tre gårdar.

För fem år sedan investerade Kantoniemi i ett nytt kalvstall

Foto: Eva Häggblom

— Napphinkar på rätt höjd och i lämplig vinkel hjälper till att styra mjölken till kalvens löpmage.

— Ensamboxar med täta mellanväggar motverkar spridning av smittämnen.

enligt förebild från Kanada. Den största skillnaden jämfört med systemet på den föregående besöksgården var att här hålls spädkalvarna, efter att de fått vara ett dygn med sin mor och dia råmjölk, i tre veckor i ensamboxar med täta väggar. Syftet med detta system var att de inte skulle slicka varandra och på så sätt undvika spridning av smittämnen. Ensamboxarna underlättade också den manuella mjölkutfodringen.

Valet av detta box- och utfodringssystem under spädkalvstiden var ingen tillfällighet, utan ett beslut som värdparet tog efter försök med flera andra system, allt från datastyrd dricksautomat till uppfödning i gruppbox.

Nu är kalvarnas hälsoläge mycket gott, mycket beroende på en bra och sval miljö i stallet, men också tack vare en systematisk utfodring och skötsel. Senaste vinter började korna mjölkas tre gånger per dag och efter varje mjölkning får spädkalvarna sin mjölkdricka, uppdelad på 3+3+2 liter. Dricksfodret består de första fem dagarna av råmjölk, därefter av helmjölk från napphinkar, som sköljs efter varje drickutfodring och diskas en gång i veckan, tills kalvarna efter tre veckor flyttas till gruppboxar, där de har fri tillgång till syrad mjölkdricka. Kalvarna avvänjs från mjölkdricka då den yngsta kalven i gruppen är två månader.

Foto: Eva Häggblom

den andra gården låg den i medeltal litet över 25 månader, men strävan var att komma ner i 24-25 månader. Stora kvigor seminerades i regel vid 14 månaders ålder. Kantoniemi hade också planer på att anskaffa en våg för att kunna väga kalvarna och kontrollera tillväxten hos dem under de första månaderna.

Kalvarna kan inte skötas med "vänsterhand"

Excursionen till Vimpeli och Ähtäri, som ordnades av projektet "Koll på bygget" med Eva Häggblom som planerare och dragare, visade tydligt att kalvarna kan vi inte sköta vid sidan om, samtidigt som vi gör något annat. De behöver vår omsorg dagligen i form av goda rutiner, en start med råmjölk av god kvalitet, god hygien i utfodringen och foder som verkligen passar för kalvarna, tillgång till rent vatten ur rena kärl och icke minst en god närmiljö i en torr och dragfri box inhytt i ett utrymme som har en välfungerande ventilation. Besöksobjekten visade på många goda lösningar, speciellt i fråga om miljö, både i kalvboxarna och i hela kalvstallet, men också då det gäller system för mjölkutfodring och rutiner för annan skötsel av kalvarna. Kalvarna vägdes inte på besöksgårdarna, men det är en åtgärd som kan rekommenderas för alla mjölkgårdar.

Det är många gånger svårt att på egen gård implementera system som bevisligen fungerar väl på ett annat ställe. Ändå borde inte svårigheterna hindra oss från att åtgärda de största bristerna i kalvuppfödningen. Investering i utrymmen för kalvarna eller att utveckla och förbättra system för utfodring och skötsel är mycket välplacerade pengar. Vi kan se dem i friskare kalvar som växer bättre, har en bättre motståndskraft mot smittämnen de möter och är det fråga om blivande mjölkkor kan vi vänta en högre avkastning av dem redan under den första laktationen.

Deltagare

I excursionen deltog 26 personer, däribland Carola Kankkonen från Maitosuo och Jessika Eklund och Jan-Olof Johnsson från ProAgria, som medverkade med information i bussen om bl.a. utfodring och skötsel av kalvar och vilka arrangemang som är på kommande de närmaste veckorna. Eva Häggblom berättade också vad som är på gång inom projektet Koll på bygget.

Excursionen var ett inslag i årets tema för samarbetet mellan Faba, ProAgria och Valio, där fokus i år ligger på kalvar och ungdjur.

Jan-Olof Johnsson

Vall- och ekorådgivare
mobil 050-386 5921

Investeringssteamen hjälper dig att planera rätt!

Bakgrund

Trots osäkra tider inom både mjölk- och köttproduktionen, verkar det ändå finnas en stark framtidsstro inom branschen. Det blir allt viktigare att tänka igenom stora investeringar ordentligt och noga överväga ekonomiska beslut. Det är något som projektet Koll på bygget tagit fasta på i form av skraddarsydda investeringssteam för gårdarna.

Bakgrunden till teamverksamheten ligger i ett nationellt samarbete mellan ProAgria, Faba och Valio. En verksamhet inleddes vid årsskiftet även på Lantbrukssällskapets område, men övergick i ett tidigt skede i projektets regi när Eva Häggblom tillträdde som projektledare. Tidigare har vi erbjudit liknande teamtjänster som enbart inkluderat personal från Lantbrukssällskapet. Nu finns det möjlighet för mjölk- och köttgårdarna att skraddarsy teammedlemmarna enligt behov och önskemål, exempelvis mejeri- och slakterirepresentanter samt ekonomi- och byggplanerare.

Kartläggning av utgångsläget

Det är inte meningen att teamet ska erbjuda gårdarna färdiga investeringslösningar, utan syftet är att tea-

— I Hietakorpi's nybyggda ladugård i Vimpeli har bygglösningarna planerats in i minsta detalj, en nödvändig process som tog flera år.

met ska fungera som ett bollplank och stöd för gården i planeringsprocessen. Därför är det önskvärt att gården kontakter teamet så fort man börjar gå i investeringsstankar.

Ju tidigare vi kommer med i planeringen, desto bättre! Då får gården också mest ut av det. Sedan håller man kontakt och träffas enligt gårdens behov, säger teammedlemmen Carola Kankkonen från Maitosuomi.

Vid första mötet kartlägger man tillsammans gårdens nuvarande situation och målsättning. Alla gårdar har väldigt olika utgångsläge och förutsättningar när det gäller exem-

pelvis ekonomisk situation, foderreal, djurmateriel, produktionsresultat och arbetskraft. I detta skede finns det oftast också en idé om hur stort djurantal gårdens strävar till samt investeringens eventuella placering i gårdsbilden. Ibland kan förutsättningarna vara för svaga och då gör nog gården klokast i att vänta med en investering, eller renovera befintliga byggnader. Utgående från allt detta diskuteras sedan olika lösningar och möjligheter.

Vi hoppas på att fungera som en fackla för investeringen och att vi ska väcka tankar hos den investerande gården, tillägger Kankkonen.

Låt investeringen ta tid

Hur man går vidare beror till stor del på hur långt gården hunnit i investeringstidtabellen. Det absolut viktigaste är att inte ha för bråttom! En investering i dagens mått måste få ta tid, helst flera år. Det är nyttigt att besöka flera gårdar som har investerat, där driften redan varit i bruk en tid och ta lärdom av de gårdarnas erfarenheter. Här kan teamet ge förslag på passande besöksmål i hela Finland. Även anskaffningsstrategin för djurmateriel är viktigt att börja planera i god tid. Det är ju de djuren som senare ska betala investeringen med sin produktion.

Teamet kan även granska byggnadsritningarna och delta i detaljplaneringen. De små lösningarna är ofta de som sparar både tid och pengar i det framtida praktiska arbetet. I teamet sitter medlemmar med brett kunnande och som har sett vad som i praktiken är fungerande lösningar i ladugårdarna.

Hittills har investeringssteamet haft möten med en handfull gårdar och väntelistan är lång. En av de gårdar som varit i kontakt med investeringssteamet är mjölkproducenten Sofia Eriksson från Oravais.

Jag tycker det är viktigt att det satsas på gårdar som vill investera! Man måste ändå tänka igenom investeringen mer än en gång och då

är det bra att ta hjälp av personer med bred erfarenhet, kommenterar Eriksson.

Enligt forskning kan hela 80 % av byggkostnaderna påverkas via bra planering, så det borde ligga i gårdarnas intresse att utnyttja all expertis som finns inom branschen.

Det finns ett stort nätverk för de som vill bygga, så utnyttja det! Vi finns till för er! understryker teamets medlemmar.

Vad som händer med investeringssteamet efter Koll på byggets slut är ännu inte bestämt. Klart är i alla fall att ett stort behov av stöd i investeringsprocesser finns och att ingen ska behöva vara ensam i planeringen av en ladugårdsinvestering!

Går du i investeringsstankar och är intresserad av stöd från ett investeringssteam? Kontakta Magnus Blässar 050-432 3970 eller Jessika Eklund 050-595 4906, så diskuterar vi vidare!

Jessika Eklund

Mjölkgårdsrådgivare
mobil 050-595 4906

Ventilation är en viktig del i stallmiljön

En frisk sommar dag i början av juni ordnade lantbrukssällskapet, genom projektet Koll på bygget, en temadag om ventilation i ladugården. Under dagen öppnade Kenneth och Ulf Lindqvist upp dörrarna till sin ladugård i Purmo, där man för några år sedan har förbättrat ventilationen i ladugården genom att byta ut en del av fönstren mot plexiglasskivor. Externa föreläsare var även inbjudna, bl.a. veterinär Tomas Häggvik samt Göran Nygård, representant från Pellon Group Oy.

Bakgrunden till att dagen ordnades var att det är ett vanligt problem i våra finländska ladugårdar att ventilationen inte är tillräckligt effektiv. Sommardag är ladugårdarna ofta för varma med en sämre luftkvalitet som följd och vintertid kan man ha problem med kondens och partiklar i luften. För att korna ska producera och må bra, behöver de också en bra ladugårdsmiljö att vara i.

Ventilation

Ventilationen är till för att avlägsna gaser, damm och överloppsfukt från byggnader. De gaser som förekommer i ett djurstall är främst koldioxid, koloxid, svavelväte, ammoniak och metangas. Med hjälp av ventilationen avlägsnar man också den överskottsvärme som djuren producerar.

Minimiventilationen bestäms vanligen utifrån koldioxidhalten och koncentrationen av vattenångor i luften. Hög luftfuktighet är i sig inget stort problem, men den påverkar

luftkvaliteten och ökar risken för skador i produktionsbyggnaden. En hög luftfuktighet är också en grogrund för tillväxt av mikroorganismer och spridning av dem. Då man tänker sig en normal rumstemperatur, så borde inte luftfuktigheten överskrida 70 – 75 %. Rekommendationen i djurstallar är att luftfuktigheten inte får överstiga 90 %.

Mjölkkon

En mjölkko behöver för sin egen hälsa och produktion, en bra miljö att vistas i. Ventilationen är en central del av denna miljö. Är det dammigt, varmt och luktar starkt av ammoniak, kan vem som helst förstå att det kanske inte är optimalt för vår ko. Viktigt att minnas när man tänker på ventilation är att det inte är samma sak som drag. Om du en varm sommar dag tar upp ladugårdsdörrarna i båda ändar för att få bättre luftombyte, är det korsdrag som du skapar, inte ventilation. Ventilation betyder att det hela tiden är ett jämnt luftutbyte, men detta skall inte förorsaka drag.

Kalven

Vid byggnation av nya stallar är det till fördel att inte planera in kalvarnas utrymmen nära dörröppningar, säger veterinär Tomas Häggvik. Idealet skulle vara om man kunde ha kalvarna i ett helt skilt utrymme. På Lindqvists gård är de kalvar som är ca sex månader gamla placerade bredvid ytterdörren. Detta kan på

vintern förorsaka drag för kalvarna, men det har gården löst genom att placera en ”skiva” som man enkelt kan flytta på plats under den kallare årstiden för att det inte ska dra vid kalvarnas liggområde. Att förbättra ventilationen och minska drag behöver varken vara invecklat eller dyrt.

Hur kan man då på egen hand avgöra om ventilation är som den ska vara? Häggvik ger ett konkret exempel: eftersom speciellt kalvar är känsliga för drag kan man själv enkelt undersöka detta genom att

sitta ner på knä vid kalvarna och känna efter hur luften rör sig. Känner du att det drar runt dig där du sitter, så drar det även för kalvarna.

Häggvik påpekar att med dagens allt större besättningar, ökar smittotrycket. Föder man t.ex. upp förmedlingskalvar är det bra att tänka på att man inte har för stora grupper. Veterinärens rekommendation är max 25 st djur/grupp. Dessutom skulle det vara bra att sträva till att man har en skild ventilation för varje grupp eller box.

Mekanisk ventilation

När man nämner mekanisk ventilation är fläktar oftast det första man tänker på. Detta är dock bara en del av sanningen, eftersom fläktarna också måste kombineras med ett bra luftintag för att fungera bra. Det är viktigt att luftgenomströmningen är jämn hela tiden och genom hela byggnaden. Har du öppna dörrar, luckor eller springor kan det störa fläktens funktion.

EC-fläktar

En ny teknik inom ventilationen är så kallade EC-fläktar. EC-fläktarna förbrukar upp till 25–50 % mindre ström och drar minst ström på lägre effekt. Fläktarna härstammar från Tyskland och den första i Finland installerades år 2013, berättar Nygård Göran. Målet är att anpassa ventilationen till behovet, istället för att ha igång fläkten med full kapacitet utan att behovet finns.

Naturlig ventilation

Naturlig ventilation med högt i tak och stor luftvolym är ett vanligt sätt att bygga idag berättar Nygård Göran. Ventilationen kan fås till stånd genom att man installerar trummor utan fläkt. Viktigt är då att man har tillräcklig många trummor så att ventilationen faktiskt fungerar. Ett annat alternativ är att ha en öppningsbarnock, som går att justera beroende på väderlek. Dimensioneringen är alltid viktig när det kommer till ventilationen, sparar du t.ex. med att inte ha tillräckligt många trummor, kan du räkna med att ventilationen inte kommer att fungera optimalt då du tar i bruk ladugården.

Naturlig ventilation kan vara gardinväggar, olika typer av ventilationspaneler eller skorstenar för att få en kontroll på det naturliga luftflödet.

Projektledare Eva Häggblom frågar under dagen Kenneth Lindqvist vad han tycker om ventilationen i deras ladugård i dagsläget. Aldrig att jag skulle sätta tillbaka fönstren vi tog bort, luften inne i ladugården är mycket bättre nu, både för korna och skötarna, svarar han.

Madelene Lindqvist

Mjölkgårdsrådgivare
mobil 050-436 5847

Dags för en ny programperiod

Vid årsskiftet avslutas en sju år lång programperiod för all form av EU-finansiering. Vid NTM-centralens landsbygds- och energienhet i Österbotten har under de gångna sju åren ca 41 miljoner euro delats ut i landskapet Österbotten, för att stöda olika landsbygdsprojekt samt i form av företags- och Leaderstöd. Petri Svanbäck, Matias Smeds och Birgitta Antell sammanfattar perioden och informerar samtidigt om den nya som tar vid 2015.

Alla pågående projekt ska vara avslutade vid årsskiftet, därefter ska en utvärdering göras. Det kommer att dröja in på det nya året innan nya ansökningar kan tas emot, eftersom en del detaljer ännu är oklara och programmet fortfarande inte har godkänts i Bryssel.

De flesta ansökningarna har godkänts

– Vi är överlag väldigt nöjda med den gångna perioden, konstaterar trion på NTM-centralen i Vasa. I Finland har cirka 600 miljoner euro använts för att stöda landsbygden under de här sju åren, så Österbottens andel av summan är betydande.

– Nästan samtliga projekt och företag som fått stöd har lyckats eller utvecklats, vilket är väldigt positivt eftersom det på sätt och vis är riskpengar som investeras, konstaterar överinspektör Petri Svanbäck.

Några problem att få in ansökningar har man inte haft – den rådande konjunkturen syns dock på företagssidan, där många blivit mer försiktiga med nyinvesteringar.

Viktiga för landsbygdens utveckling

Att lägga fram statistik eller siffror för perioden är dock svårt, eftersom resultatet är svårt att mäta.

– Uppföljningen av varje projekt sker först två år efter utbetalningen gjorts, men helt klart är stöden viktiga och bidrar till både ökat antal arbetsplatser och utveckling på landsbygden, anser trion.

– Stödet är ett viktigt verktyg för utvecklingen, men aktörerna och deras drivkraft är ändå avgörande, anser Petri.

Han ansvarar för projektstöden, som under den gångna perioden varit omkring 100 till antalet. De delas in i fyra olika kategorier: Utbildnings- eller informationsförmedlingsprojekt, allmännyttiga investeringsprojekt, allmännyttiga utvecklingsprojekt samt utvecklingsprojekt för näringar.

Foto: Anna Sand

— Birgitta Antell, Petri Svanbäck samt Matias Smeds på NTM-centralens landsbygds- och energienhet i Vasa är nöjda med den gångna programperioden och ser fram emot nästa.

– Stödtagarna har varit bl.a organisationer, föreningar, kommuner och läroanstalter, berättar Petri.

600 företagsstöd har beviljats

Företagsanalytiker Matias Smeds ansvarar för företagsstöden, som indelats i tre olika stödformer: Investeringsstöd, utvecklingsstöd samt startstöd för anställning av första arbetstagare.

– På företagssidan har omkring 80 procent av alla stödsökningar gällt investeringsstöd, berättar han.

Som sökande av företagsstöd ska man antingen vara ett mikroföretag på landsbygden, med under tio anställda, en lantbrukare med avsikt att starta annan, sidoverksamhet eller ett livsmedelsföretag som förädlar jordbruksprodukter.

– Totalt har 600 företagsbeslut fattats under den gångna perioden, varav Leader-grupperna stått för 80 av stöden, tillägger Matias.

Leader syns på gräsrotsnivå

Planerare Birgitta Antell handlägger Leader-projektstöden, som kan sökas av bland annat organisationer, föreningar och kommuner. Leader-projekten är ofta mindre, byabetonade sådana. I dem ingår per automatik en kommunal andel, vilket innebär att de sökande inte söker om kommunalt stöd för samma projekt.

– Leader-stöden söks via de två aktionsgrupperna i landskapet, varav Aktion Österbotten har haft största finansieringskvoten i landet, berättar Birgitta.

Besluten förordas av aktionsgruppernas styrelse, som består av olika representanter från regionen, men de slutliga besluten fattas på NTM-centralen.

– Sammanlagt har 220 Leader-projekt beviljats stöd under perioden – endast ett litet antal sökande har fått avslag, fortsätter Birgitta. Resultatet av Leader-projekten syns ofta ute i byarna i form av nya vandringsleder, renovering av samlingshus och andra byggnader med mera.

Leader-stödet är betydelsefullt speciellt på sådana ställen där talkoandan kanske helt försvunnit, men väcks till liv igen tack vare projektet.

– Eftersom talkoinsatserna kan räknas om i pengar som en del av stödtagarens egen andel i projektet, behöver deras sparkapital inte vara så stort, förklarar Birgitta.

Ny period- nästan samma summa

Inför nästa programperiod kommer summan som får delas ut i Österbotten att öka ytterligare till trions glädje. Uppdelningen av stödformerna kommer också att se ut ungefär på samma sätt.

– På projektsidan blir det mer flexibelt, med färre stödformer, berättar Petri.

– På företagssidan faller start- och utvecklingsstöden bort och istället tas i bruk en ny stödform, nyetableringsstöd, som kan sökas av både nya företag och befintliga företag som omlägger sin verksamhet, informerar Matias. Företagen som kan söka om stöd utökas dessutom till att gälla även småföretag med upp till 50 anställda.

Handläggningarna av ansökningarna sker elektroniskt, och därför kommer man nu att rekommendera även elektroniska ansökningar, för att slippa så mycket av pappershanteringen som möjligt.

Hård konkurrens att vänta

Under det gångna halvåret har man haft möjlighet att lämna projektidéer till den idébank som finns på NTM-centralens webbsida, och hittills har 46 idéer inkommit för Österbottens del.

– Det visar att idéer finns, och det totala stödbeloppet för dessa 46 skulle ligga på närmare 20 miljoner. Eftersom projektstödens andel av den totala summan vi kan dela ut är omkring 40 procent, betyder det att konkurrensen kommer att bli ganska hård under nästa period. Det är dock också en garanti för att enbart goda projekt kommer att få stöd, anser Petri.

WebWisu fullt ut och MobiWisu på G!

Nu är det hög tid för nuvarande användare av PC-Wisu att byta till WebWisu. I och med att nuvarande miljöstöd upphör vårvintern 2015 kommer det nya miljöersättningsprogrammets tillämpningar att införas enbart i WebWisu. WebWisu kräver internetkontakt och programmets funktioner är annorlunda än i gamla PC-Wisu.

Under sommarens lopp har flera nya funktioner lagts till i WebWisu. Rapportsidan väntar ännu på en del nya rapporter, medan en del har fått en tydligare och modernare layout. Förbättringar och tillägg i programmet görs kontinuerligt. Rådgivarna på Lantbrukssällskapet har börjat använda WebWisu åt våra kunder nu i höst.

Programmet säljs och upprätthålls nuförtiden av Lantbrukets Datacentral, deras webbsida hittas på adressen www.mloy.fi. Kunden kan välja bland olika licensalternativ när programmet beställs. Man kan å ena sidan köpa en full licens om man så tycker, eller å andra sidan kan man välja att låta rådgivaren göra en del i programmet och på så sätt få en billigare licens. Full licens kostar momsfrött 79 €/år och en jordbrukarlicens där rådgivaren gör planeringen och kunden skiftesanteckningarna kostar momsfrött 39 €/år. Den svenska kundsupporten, alltså svar på frågor om programmet och handledning vid användning, kan nås genom att ringa 09-8566 5969.

MobiWisu är ett tilläggsprogram till WebWisu som fungerar med smarttelefonens (optimerat för Lumia Windows 8) eller surfplattans webbläsare. Med hjälp av MobiWisu kan du göra ändringar i planen och bokföra skiftesvisa åtgärder vid sidan av arbetena på åkern. Uppdateringar som görs i MobiWisu uppdateras också automatiskt i WebWisu så att uppgifterna där alltid är aktuella. Användning av MobiWisu kräver att odlingsplanen är gjord i WebWisu samt en WebWisu-licens. Momsfria årskostnaden är 49 €.

Magnus
Långskog

Växtodlings-
rådgivare
mobil 050-551 1693

”Stödet är ett viktigt verktyg för utvecklingen, men aktörerna och deras drivkraft är ändå avgörande.”

Anna Sand / Kustmedia Ab

Hybridrågen växer

Motsvarande tid under fjolåret skrev jag en artikel om rågodling till BF 2/2013. Intresset var då stort för höstgrödor, och intresset har ytterligare intensifierats nu under den här hösten. Vårt projekt Klimatsmart odling har under de senaste åren ordnat flera fältdagar där vi med deltagarna har bekantat oss med olika odlingar, varav de tre senaste dagarna i huvudsak riktats in på höstgrödor med hybridrågen som en av huvudväxterna. Den senaste fältdagen ägde rum i Rangsby nu i början av oktober. Då stod också en maskindemonstration samt hösträps på programmet.

Höstrågen lockar av flera orsaker, såväl ekonomiska men också arbets- och miljömässiga skäl ligger som grund vid valet av denna odlingsväxt. Alla dessa faktorer belystes på fältdagen, men diskussionen gick nog mest het kring de biologiska frågorna gällande rågen. Rågens biologi kom naturligtvis på tal, men även rågodlingens utmaningar då det gäller skadeinsekter och ytplanering samt såbädd fanns det funderingar kring. Flera av deltagarna har odlat råg själva i större och mindre omfattning, samt med bättre och sämre framgång, och erfarenhetsut-

— Matias Rönnqvist från Berner var i centrum av diskussionerna flera gånger under dagen.

bytet var även denna dag en viktig del av diskussionen.

De viktigaste konstaterandena från dagen:

- Plöjning rekommenderas framom lättbearbetning för att luckra jorden och gömma bort spillsäd samt eventuella fritflugelarver i denna

- Följ upp förekomsten av fritflugor med gula limfällor

- Sådden bör ske tillräckligt tidigt för att säkerställa att hybriden hinner bilda tillräckligt många sidoskott.

- Sådjupet får inte vara för djupt så att plantutvecklingen och bildningen av sidoskott kommer snabbt igång

— Sådjupet påverkar hybridrågens plantutveckling. Planter som etablerats för djupt har inte hunnit bilda lika många sidoskott och skördepotentialen minskar.

- Gödsling med NPK på hösten för att stärka rotsystemet och övervintringen

- Rågen samlar upp lättlöslig näring ur marken på hösten och kan tillgodogöra sig markfukten på våren bättre än vårsådda grödor

- Bespruta för snömögel så sent som möjligt, men plantorna får inte vara frusna

- En stor skörd är det bästa sättet att minska urlakningen från åkermark

Magnus Långskog

Växtodlings-
rådgivare
mobil 050-551 1693

Valldemorutor i Bennäs och Grannabba

Ett nytt inslag i Lantbrukssällskapet projektverksamhet är årets s.k. valldemorutor. De anlades på tre platser i början på sommaren; i Bennäs (nära riksvägen), i Jakobstad (intill Pirilövägen i Grannabba) och i Övermark. Tyvärr ledde den torra sommaren, särskilt i Sydösterbotten, till att insådden torkade bort på den sistnämnda platsen.

Valldemorutorna är tio till antalet på vardera platsen med nio olika vallfröblandningar och en upprepning med insädd i rajgräs. De övriga nio rutorna är insädda i s.k. renbestånd, d.v.s. utan skydds- eller insåningsgröda. Till sammansättningen är en av rutorna insädd med en blandning för ren gräsvall, alla övriga är s.k. blandvallar, d.v.s. i dessa ingår klöver som en eller flera arter.

Anläggningssystem och ogräs

Rutorna anlades i slutet av maj i år och sådden utfördes med en vallfrösåmaskin (Köckerling) som är avsedd för direktsädd eller kompletteringssädd i befintlig vall. Anläggning i renbestånd på våren är inget att rekommendera för vanlig insädd av vall, men användes i detta fall för att redan under anläggningsåret få en snabbare tillväxt på vallplantorna och kunna jämföra skillnaderna mellan rutorna. Den långsamma starten för vallväxterna när sådden sker utan insåningsgröda ger tyvärr ogräsen bättre möjligheter att utvecklas och få försprång i tillväxten.

Helt som förväntat gick det just så även i detta projekt, men trots endast manuell rensning och klippning av beståndet, kunde ogräsen hållas nere så mycket att vallväxterna fick övertaget mot sensommaren, dock med undantag för en hel ruta och delar av fyra andra rutor i Bennäs. På dessa tog ogräsen (åkerspergel) helt över, mest på grund av sur jord från utbredd dikesvall. Efter

tilläggsalkning, bearbetning och omsädd i mitten på juli, hann också dessa rutor få ett jämnt och vackert bestånd, som vid nedklippningen i september hade nått en längd på drygt 40 cm. Vissa rutor i Grannabba ha också ställvis en märkbar andel kvickrot, vilken kan kräva extra åtgärder nästa år.

Mål med demorutorna

I Grannabba är rutorna anlagda på konventionellt odlad mark, medan rutorna i Bennäs finns på en ekologisk odling. Avsikten är dock inte att göra någon jämförelse i avkastning eller kvalitet beroende på odlingsätt. Anläggningen och skötseln under första året är finansierade genom

medel från projektet "Klimatsmart odling". Delvis därför men också ur ett allmänt vallodlingsperspektiv är ett mål med demorutorna att lyfta fram betydelsen av en noggrann anläggning av vallen i avsikt att få fram ett jämnt och tillräckligt tätt bestånd. En tät gröda kan sedan under vallens liggår konkurrera effektivare med ogräs och ge en bra avkastning varje år både kvantitativt och kvalitativt, antingen från två eller tre skördar per sommar.

Ett annat mål är att visa på blandvallens fördelar med hjälp av olika vallfröblandningar, där andelen klöver av olika arter och sorter är ungefär en tredjedel av beståndet. En avsikt är att lyfta fram klöreväxternas möjligheter att minska vallens behov

av kvävegödsling och därmed sänka produktionskostnaderna i grovfoderproduktionen. En annan fördel med blandvallen är att med klöver i vallfodret orkar djuren (både nöt och får) äta mera av detsamma. Då kan dess andel i foderstaten höjas, foderkostnaderna sänkas och djuren hållas friskare.

Finansiering och utvärdering

Finansieringen av projektets fortsättning är i dagsläget ännu öppen. För att kunna utvärdera hur respektive vallruta och växtsammansättning övervintrar och utvecklas behövs en uppföljning under en treårig liggid. Tanken är att beståndet skall klippas två till tre gånger (rutorna med betesvall flera ggr) per år för att till den delen motsvara vanlig vallodling. Förslag har också kastats fram att vi borde ta prov från rutorna och jämföra avkastning och foderkvalitet från olika vallblandningar. Då behövs medel också för att finansiera provtagning och analysering. Ifall inte projektmedel kan hittas eller annan finansiering ordnas, måste skötseln av rutorna förenklas och utvärderingen minimeras.

— Vallväxterna på demorutorna i Grannabba bildade ett tätt bestånd under sensommaren.

— Tillväxten var långsam under försommaren på demorutorna i Bennäs.

Foto: Jan-Olof Johnsson

Jan-Olof Johnsson

Husdjurs- och
grovfoderrådgivare
mobil 050-386 5921

Neuvo 2020

– rådgivningstjänster inom Neuvo 2020-systemet för jordbruksrådgivning

Foto: Jan-Erik Back

Rådgivning via det nya gårdsrådgivningssystemet Neuvo 2020 är gratis för jordbrukarna. Under kommande programperiod 2014–2020 kan varje gård använda totalt 3 500 € via det här systemet. Det här är en fortsättning och utveckling av den gårdsrådgivning man hittills kunnat få på gårdarna.

Landsbygdsverket Mavi har i höst konkurrensutsatt ansökningarna för dem som varit intresserade av att ge denna rådgivning. Intresset har varit stort; över 800 personer i hela landet har ansökt. Av de sökande fordras tillräcklig skolning och arbetserfarenhet. Landsbygdsverket kommer att välja ut de slutliga rådgivarna efter att de utfört en elektronisk tent i december 2014. Före det finns möjlighet att delta i frivilliga skolningskurser, bl.a. hålls en i Vasa i december. Därefter, då de godkända rådgivarna har inskrivits i Mavis rådgivarregister, är de befulldäktade att ge stödberättigad rådgivning på gårdarna. Det blir i praktiken tidigast i början av nästa år.

Neuvo 2020 består av följande delar eller rådgivningsmoduler:

1. Miljö
2. Produktionsdjur (hälsovårdsplaner)
3. Produktionsdjur
4. Växtskydd och livsmedels- och foderhygien på växtproduktionsgårdarna
5. Energi
6. Ekologisk produktion (produktionsdjur)

7. Ekologisk produktion (växtproduktion)

Förutom rådgivare från de olika ProAgria-centralerna har t.ex. privatpersoner och veterinärer lämnat in sin ansökan till Mavi. De sistnämnda är bl.a. specialiserade på djurhälsa och förhindrande av smittosamma sjukdomar och kan uppgöra hälsovårdsplaner.

Reservering av medel via Hyrrä-systemet

Jordbrukarna kan välja vilka rådgivare de önskar för olika tjänster inom ramen för Neuvo 2020-systemet. Rådgivaren reserverar medel på förhand för varje överenskommet rådgivningstillfälle. Det sker elektroniskt via det så kallade Hyrrä-systemet. Reserveringen kommer att vara i kraft sex månader och den kan uppgå till högst 1 500 € per rådgivningstillfälle.

Vad kan en jordbrukare då göra via Neuvo 2020-systemet?

Vid ett rådgivningsbesök inom del 1. "Miljö" kan man t.ex. bedöma markstrukturen på de olika fälten och fundera på strukturkorrigering åtgärder. Eller kunde odling av klimatsmarta växter passa in i gårdens växtföljd? Man kan också jämföra hur stödets eurobelopp varierar med olika odlingsväxter och arealer. Inom del 4. "Växtskydd" kan man göra en växtskyddsplan för hela gården eller t.ex. fundera på IPM

(Integrerat växtskydd) för den egna gården tillsammans med rådgivaren. Inom del 7. "Ekologisk produktion" kan man få rådgivning inför en eventuell övergång från konventionell till ekologisk produktion. Man kan också se över växtskyddet och eventuella utmaningar på den sidan. Inom del 5. "Energi" är det möjligt att granska energianvändningen och planera den noggrannare.

För utfört rådgivningsarbete erhåller rådgivaren 63 € per utförd arbetstimme. Beloppet söks via Hyrrä, då gårdsbesöken och kontorsarbetet är avklarade. Man kan utföra lika många timmar kontorsarbete som rådgivningstimmar på gården. Mervärdesskatten betalas av odlaren. Resekostnaderna ersätts enligt statens resereglemente.

Målsättningen med det nya rådgivningssystemet är att bredda jordbrukarnas och även rådgivarnas kunskaper gällande lantbrukets miljöfrågor och husdjurens hälsa och välmående. På samma gång minskar osäkerheten och ovissheten för jordbrukarna gällande olika bestämmelser i stödsystemen.

Var alltså uppmärksam och aktiv då det nya Neuvo 2020-systemet kör i gång så har du alla möjligheter att gratis investera i din odling och på din gård!

Jan-Erik Back

sektoransvarig
växtodling
mobil 050-441 7511

Gödsling med rötrest

Senaste vår kunde de första odlarna i regionen gödsla åkrarna med rötrest från Jeppo Biogas. Rötresterna är en biprodukt från biogasframställningen. Som råvara i produktionen används flytgödsel av svin och en mindre mängd nöt, slaktrester, potatisrestprodukter, hårslem från läderindustrin och övrigt organiskt material i form av bl.a. gräs- och halmbalar. Näringsinnehållet i rötresterna är enligt analyser ganska jämförbart med flytgödsel av nöt.

För en jordbrukare som för övrigt bara använder mineralgödsel kan det vara intressant att gödsla med rötrest. Positiva effekter är bl.a. mera organiskt material, som i sin tur ger mera dagmaskar och mikroorganismer. Enligt de odlare som använt rötresterna senaste säsong har erfarenheterna varit positiva. Gödseln verkar vara lättlöslig och förorsakar inga luktolägenheter. Enligt odlarna och Jeppo Biogas är det dock viktigt att tänka på omrörningen så att inte de tunga partiklarna sjunker till botten i brunnen.

I nedanstående tabeller jämförs kostnaden vid 80 kg N-giva med handelsgödsel (Y3) med alternativt 28 m³ rötrest + 100 kg FS.

Gödsling med 350 kg Y3 (450€/ton)	Gödsling med 28 m ³ rötrest+100 kg FS (350€/ton)
N 81	N 80
P 11	P 14
K 28	K 32
hektarkostnad: 158 €	hektarkostnad: 119 € (spridningskostnad 3€/m ³)

I ovanstående exempel uppskattas spridningskostnaden till 3 €/m³, men i verkligheten kan kostnaden vara både högre och lägre, beroende på transportavstånd. Om tabellen motsvarar verkligheten skulle det helt klart vara intressant att använda rötrest, en gård med 50 ha skulle spara 1950 € i gödslingskostnader. Vissa andra faktorer måste också tas i beaktande som eventuell markpackning eller eventuell markförbättring i form och mera organiskt material.

Gerhard Snellman har fungerat som konsult och projektchef under byggtiden och ansvarar nu för koordineringen av transporter och fördelningen av rötresterna. Han säger att situationen ser bra ut, och att rötresterna är efterfrågade och har bra åtgång. Han tycker att det är viktigt att både Jeppo Biogas och jordbrukarna själva är aktiva och tar kontakt för att utreda möjligheter till samarbete. Från Jeppo Biogas är man intresserad av att leverera rötrest till ännu flera odlare. Speciellt ekodlare och de som bor i närområdena och har brunnar med bra tillgänglighet också under vintern

Jonas Löfqvist

Växtodlingsrådgivare
mobil 050-375 4328

Söker du en lämplig

MELLANGRÖDA?

- Då är kanske kummin lösningen!

Om du intresserad av ett odlingskontrakt, - Ring 050 444 0524 /Kjällberg

- Jämnar arbetstoppar - tidig tröskning
- Mångårig växtlighet - mindre arbetstimmar
- Bra förväxt - förbättrar markstrukturen
- Samma maskinpark som spannmålsodling
- Bra lönsamhet
- Nu finns bekämpningsmedel som fungerar - lätt att bekämpa kvickrot och flyghavre

Caraway Finland

Caraway Finland Ab, rensar och förädlar kummin i Närpes. Produktionen baserar sig på kontraktsodling. För tillfället är vår kontraktsoareal 5 000 ha.

www.carawayfinland.fi

Förändringar i ekogårdens stödpalett

Många nya namn och begrepp finns i det nya stödpalettet och programperioden från 2015 och framåt. Här finns begrepp som förgröning, grüngödslingsvallar och ekologisk areal som i sig kan skapa förvirring då de delvis betyder annat än vad man är van vid i ekoproduktionen. I utkastet på den nya ekoförbindelsen finns en del nytt och en del är som tidigare. Nedan är några nya saker som finns i utkastet för förbindelsen om ekologisk produktion.

Alla pågående ekoavtal kommer att sägas upp och en ny **ekoförbindelse görs 2015**. Den 5-åriga förbindelsen i ekologisk produktion är av 2 olika typer: växtodlingsgårdens förbindelse och husdjursgårdens förbindelse. Stödduglig areal kan tas med i förbindelsen.

Ekostödet eller **ekoersättningen**, som stödet kallas framöver, är enligt utkastet 160 euro/ha/år (en höjning med 19 euro) för åkergrödor. I ekohusdjursgårdens förbindelse utbetalas därtill 134 euro/ha/år (en höjning med 7 euro).

Största förändringen finns i **odlingen av ekofrilandsgroänsaker**. Enligt utkastet skulle ekoersättningen bli 600 euro/ha för frilandsgroänsaksarealen (gäller inte mångåriga grödor). Nytt är också att en gård, som odlar trädgårdsväxter, kan göra en ekoförbindelse för endast den areal som frilandsgroänsaker odlas på. Den övriga arealen kan fortsättningsvis odlas konventionellt. Detaljer kring detta får vi återkomma till.

I utkastet för villkoren i ekoförbindelsen finns utbildningskravet - **5 dagar ekogrunderkurs** som tidigare. Nytt är, att för den som söker om en alldeles ny ekohusdjursförbindelse skall därtill ha genomgått **minst 2 dagar ekohusdjursutbildning**. Kravet gäller inte befintliga ekohusdjursgårdar utan endast nya fr.o.m. 2015. Vad som räknas som en ekohusdjursutbildning eller hur, när och på vilket sätt en sådan kommer att arrangeras är ännu öppet.

Ett specialfall gällande regeln 2 dagar ekohusdjursutbildning är att om man har en **generationsväxling** på gång runt nyår i år. T.ex. sonen eller dottern kommer till nästa år ta över ekohusdjursverksamheten ska man söka om överföring av det nuvarande ekoavtalet i samband med att man gör generationsväxlingen. Då räcker det med ekogrunderkursen (5-dagar) bara man har den redan. Annars om sonen eller dottern söker ekohusdjursförbindelse på våren utan att ha haft ett tidigare avtal, måste de 2 "extra" dagarna göras också.

I nya ekoförbindelsen för husdjursgården förändras **beräkningen av djurenheter**. Framöver måste det årligen finnas minst 0,3 de/ha beräknat på stödduglig areal. Ett tillräckligt antal djurenheter för ekoförbindelsearealen måste finnas, annars betalas inte ekohusdjursersättningen ut. För att maximera stöden behöver ekohusdjursgården dock se till att LFA-kravet 0,35 de/ha uppfylls. En kommande lättnad är att djurenheter i LFA och eko framöver räknas på samma sätt, t.ex. under 6 mån gamla nöter är 0,4 de.

Ulrika Wikman

Ekorådgivare
mobil 050-5852 305

Ekogrunderkurs mars 2015

I villkoren för den nya ekoförbindelsen som kan sökas våren 2015 ingår också utbildningskravet - 5 dagars ekogrunderkurs. Det gäller jordbrukare som lägger om till ekologisk produktion och ansöker om ekoförbindelse 2015 samt ekogårdar som gör en generationsväxling och nya odlaren saknar ekogrunderkursintyg. Utbildningskravet kan också uppfyllas med eko kurser som man genomgått under sin jordbrukarutbildning vid andra stadiet eller yrkeshögskola.

Ekogrunderkursen arrangeras mars 2015. **Kursen startar torsdag 5 mars 2015 och de följande kursdagarna är 11-12.3, 20.3 och 25.3, totalt 5 dagar mellan kl. 9.00-15.30.**

Ekogrunderkursen arrangeras av Yrkesakademien i Österbotten. Platsen är YA! B-huset rum 122, Kungsgårdsvägen 37 A, 65 380 Vasa.

Föreläsare är ekorådgivare Ulrika Wikman och Jan-Olof Johnsson från Lantbrukssällskapet och Peter Björkmark från NTM-centralen i Österbotten. Ekogårdbrukare deltar också och berättar om sina erfarenheter av ekologisk produktion.

Kursavgiften är 60 euro/kursdag. Lunch och kaffe på egen bekostnad.

Anmälan sker senast 26.2 2015 till studiesekreteraren vid YA!, tfn. 06-324 2377 eller vuxcenter@yrkesakademien.fi

En rådgivares reflektioner

Smart klimat

Är orsaken till klimatförändringen orsakad av mänskliga utsläpp av koldioxid som den officiella ståndpunkten låter förstå?

Vad stöder uppfattningen att mera koldioxid i atmosfären i någon väsentlig grad skulle höja temperaturen?

- Under större delen av de senaste 500 miljoner åren har temperaturen varit 5-7 grader varmare.
- Under större delen av de senaste 1,5 miljoner åren har temperaturen varit mer än 10 grader kallare – istid.
- Värmeperiod under vikingatiden då Grönland koloniserades.
- Kallt under svenska stormaktstiden – lilla istiden.
- Sedan 1850 har medeltemperaturen stigit med 0,8 grader.
- De senaste 15 åren har inte temperaturen ökat.

Svensken Svante Arrhenius, nobelpristagare i kemi, gjorde de första beräkningarna i slutet av 1800-talet över hur en ökad koldioxidhalt i atmosfären höjer temperaturen på jorden. Han kom fram till en höjning av temperaturen på 6 grader fram till början av 2000-talet men i artikeln framkommer inte hur stor höjning av koldioxidhalten han räknade med.

En temperaturhöjning under åren 1910-1940 på 0,5 grader uppmärksammades och antogs

bero på en ökning av koldioxidhalten. Sedan kom de kalla krigs- vintrarna och fallande medeltemperatur. När temperaturen sedan sjönk fram till 1970-talet började man oroa sig för ett kallare klimat och en ny istid.

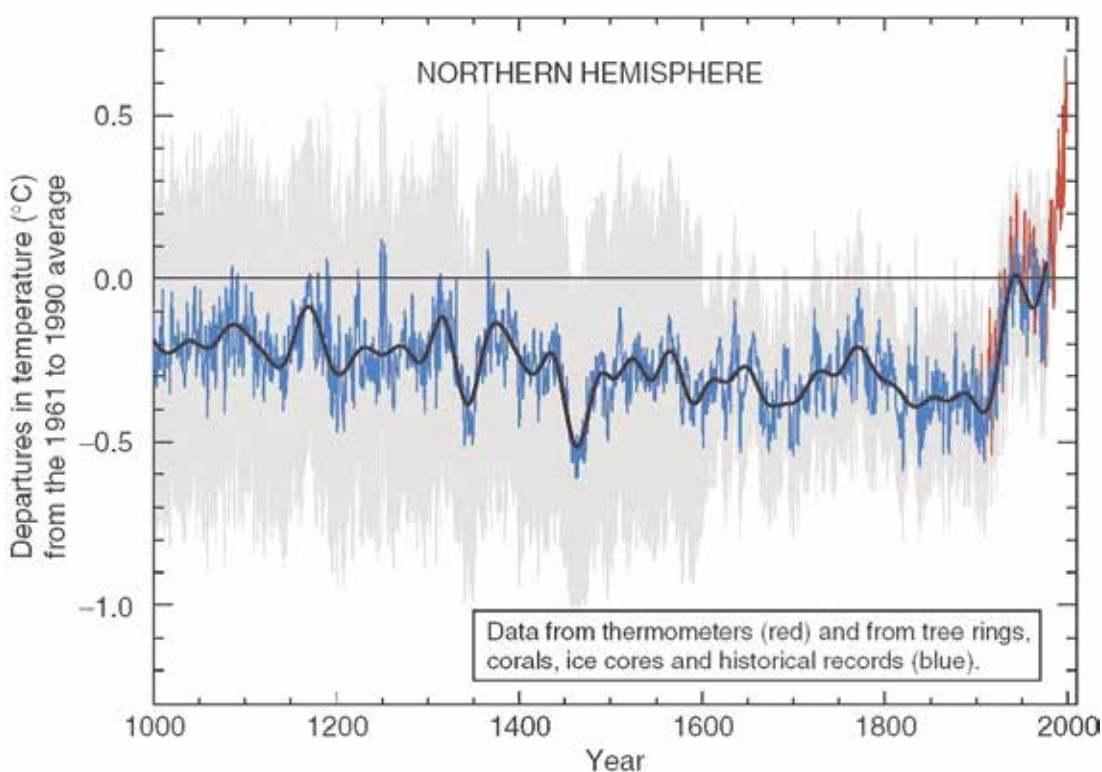
1976 publicerade Lowell Ponte boken "the cooling". Där skrivs bland annat: nedkylningen har redan dödat hundratusentals människor i fattiga länder och kommer att förorsaka global svält troligen före år 2000.

IPCC - Internationell Panel för Klimat Kontroll

- Bildades 1988.
- Medlemsländerna och organisationer som IPCC godkänt, kan nominera författare. Dessa väljs av panelens byrå som består av 31 medlemmar.
- Ingen egen forskning.
- Utkommit med 5 rapporter.

De två första rapporterna från IPCC som utkom 1990 och 1995 fick inte så mycket utrymme i media. I rapporten som kom 2001 med ett temperaturdiagram som påminner om en ishockeyklubb och Al Gores film "En obekväm sanning" blev det fart på media och klimatförändringen kom verkligen över nyhetströskeln.

Den här temperaturkurvan utgjorde ännu i rapporten från år 2001 IPCC's viktigaste argument för människans inverkan på den globala temperaturen.

Temperaturkurvan började kallas hockey-kurvan. De första 900 åren utgör skiftet med ganska jämn temperatur och senaste 100 åren det stående bladet med brant temperaturhöjning. Hockey-kurvan stämmer inte alls överens med känd historia och inte ens med IPCC övriga temperaturkurvor. Den fanns inte längre med i senare rapporter.

Världsbankens rapport

Världsbanken tog upp ett tänkt scenario om vad som skulle hända om temperaturen steg med 4 grader på 50 år för att fundera på vilka problem och utmaningar som skulle uppstå. Vissa media trodde att det var en prognos om kommande klimat med feta rubriker som följde.

Världsbanken har sammanställt flera olika scenarier såsom:

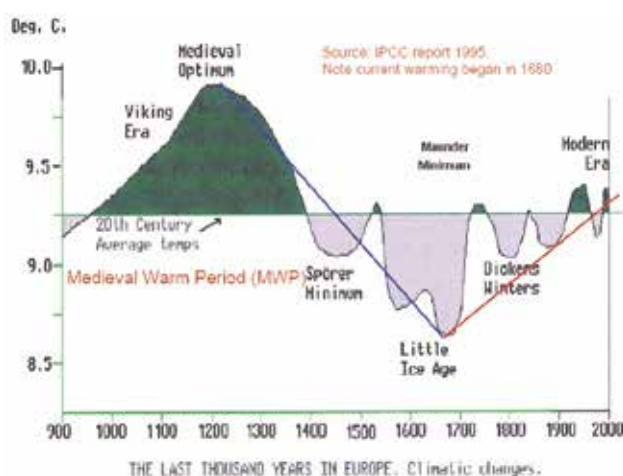
- ekonomisk hårdsmälta
- kaos i kommunikationssystemen
- kontakt med utomjordingar.

Det är inga prognoser utan ska ses som diskussionsunderlag för osannolika händelser.

Heureka

I januari 2013 hade jag möjligheten att besöka Klima X utställningen över klimatförändringen på Heureka - Finlands Vetenskapscenter. Där var man tvungen att ta på stövlar för det var 10 cm vatten på golvet i utställningshallen. Där presenterades framtiden med flera grader högre temperatur och smältande isar som höjde havsnivån. Besökarna på utställningen var i huvudsak barn och skolorbarn. Budskapet var tydligt – ”Gören bättring” annars går det på tok.

Temperatur under 1 000 år

Spörer*) och Maunder*) minima hänvisar till perioder med minimal förekomst av solfläckar.

(*) tidsperioder under lilla istiden med minimal förekomst av solfläckar

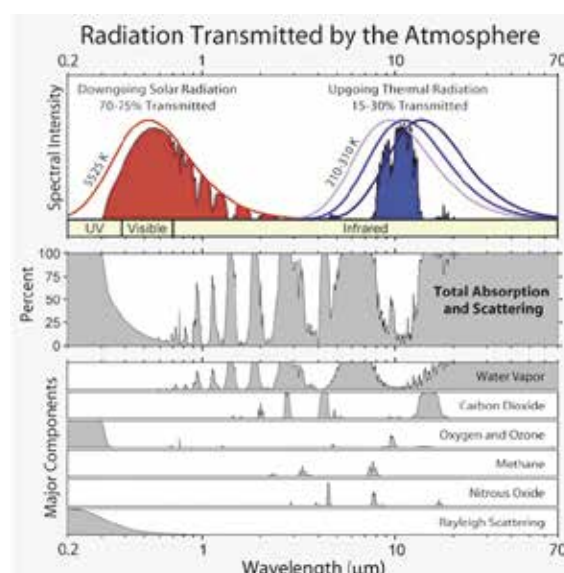
Koldioxid

- Inte en miljöförorening.
- byggsten vid fotosyntesen.
- ingår i det naturliga kretsloppet.
- började mätas kontinuerligt 1958.
- har ökat från 315 ppm till närmare 400 ppm. (1 ppm = 0,001 promille)

Uppvärmningseffekten av ytterligare koldioxid i atmosfären framgår i diagrammet. Om man plussar ihop staplarna från förindustriell nivå till dagens nivå (sätter dom ovanpå varandra) och avläser på skalan till vänster ser man vilken uppvärmningseffekt som åstadkoms av den ökade koldioxidhalten. IPCC bedömer att det utgör 0,3 grader. Uppvärmningen har varit 0,8 grader så koldioxid är inte ända orsaken till en ökande temperatur.

Då man tittar på koldioxidens (Carbon Dioxide) reflexionsförmåga på den uppåtgående värmestrålningen ser man att det sker på begränsade våglängder av färgspektrum men även att flera av dess våglängder reflekteras nästan helt d.v.s. ytterligare höjning av koldioxidhalten reflekterar inte mera eftersom allt redan reflekteras på dessa. Därav kommer den minskande uppvärmningseffekten av ytterligare höjning av koldioxid. Observera vattenångans (molnens) reflektionsförmåga.

Grönlands historia

På 980 talet upptäckte upptäcktsresande från Island och Norge delar av själva Grönland. I början av 1000-talet koloniserades det upptäckta området där det växte gräs och upp till 5 meter höga björkar. Som mest uppgick den skandinaviska befolkningen på Grönland till 5000 personer. Under 1300–1400 talet blev klimatet kallare. Den sista skrivna källan är från 1408. Bosättningen på Grönland upphörde under den kalla perioden på 1400-talet.

Lilla istiden

Klimatet blev kallare på 1400-talet och kallast var det på 1600-talet. Nordeuropas floder kunde frysa till och i London ordnades marknad på Themsens is. År 1658 kunde den Svenska kungen Karl X gå över både lilla och stora bält på isen med sin arme i kriget mot Danmark. Lilla istiden orsakade missväxt och hungersnöd.

Information till lantbrukare

På web platsen Ilmase.fi presenteras vilka åtgärder lantbrukaren kan vidta för att anpassa sig till klimatförändringen. Goda råd är det men ingen av dessa är nya utan endast en presentation av förnuftig strategisk planering och goda odlingsmetoder som lantbruksrådgivningen informerat om under mycket lång tid.

Bönderna i Sverige

Lantbrukarna ses som den grupp i samhället som både berörs och kan påverka klimatförändringen i högre grad än många andra. Doktoranden Theresa Asplund hade studerat hur lantbrukare uppfattar och resonerar kring klimatförändringen. De svenska lantbrukstidningarna Land Lantbruk och ATL har under lång tid skrivit om den globala uppvärmningen som en följd av mänskliga utsläpp av koldioxid som vetenskapligt bevisad fakta. Även Klimatprojektet Gradvis finansierat av LRF har publicerat faktablad om jordbruket i ett förändrat klimat. Då hon inledde intervjuerna med lantbrukarna om hur de förbereder sig för klimatförändringen visade det sig att de inte tror på någon klimatförändring förorsakad av människan. Naturliga klimatförändringar finns och har alltid funnits.

Hon disputerade den 23 maj 2014 vid Linköpings universitet, Centrum för klimatpolitisk forskning.

- Från år 1700 steg temperaturen med 2,2 grader på 36 år. Slutet på lilla istiden. Utan några väsentliga mänskliga utsläpp av koldioxid.
- De globala utsläppen av koldioxid sen år 2000 ligger i den högre delen av vad IPCC förutspådde.
- Medeltemperaturen i Finland från år 1829 hittas på statistikcentralens web-sida www.findikaattori.fi./miljo och naturtillgångar/temperaturförändring.

Jag gör inget som helst anspråk på att jag förstår mig på klimatets komplexitet men de påstår ingen annan heller.

De som är mest säkra på sin sak om klimatförändringen har hört det av ”någon” hur det ligger till.

Stefan Nordman

Potatisrådgivare
mobil 0400-266 682

Får vi presentera, Österbottens Svenska Lantbrukssällskap r.f. styrelse 2014!

Första raden från vänster: Rosmarie Finne; Solf, Susanne Rabb; Kuni, ordförande Mats Källman; Purmo, Håkan Antfolk; Tjock, direktör Meira-Pia Lohiluoma; Rolf Syren; Petalax
Andra raden från vänster: personalens representant Jan-Erik Back, Henrik Pott; Pensala, Robert Lillhonga; Karleby, Tommy Österås; Kalax, viceordförande Peter Thölix; Tölby, Magnus Holmström; Komossa

LANTBRUKSKALENDER 2015
utkommer strax!

Lantbruksföretagarens aktuella informationspaket och en uppskattad gåva. A5-format, ringinbindning, 362 sidor

Riktpris 30 €

ÅRETS TEMA:
Vårda din åker - dränering, markpackning, kalkning

Fås från lantbrukssällskapets kontor, välförsedda bokhandlar och lantbruksaffärer

UTGIVARE
Svenska lantbrukssällskapens förbund (SLF)
Elisabetsgatan 21 B 12, 00170 Helsingfors
Tfn (09) 135 1035, e-post: info@slf.fi

www.slf.fi

Foto: Rainer Rosendahl

Agria

Information – mångsidigt!

Via vår hemsida, våra infobrev & FB-sida har Ni möjlighet att följa med aktuella händelser i Österbotten, i Svensk-finland & få en inblick i rådgivarens vardag!

Vi lanserade vår nya hemsida i början av året och responsen från fältet har varit enbart positivt! På hemsidan hittar man enkelt information om våra tjänster, aktuella händelser samt våra rådgivares kontaktuppgifter!

Vår facebook sida blev snabbt välbesökt och för oss ett viktigt verktyg att få ut information snabbt åt er, våra kunder! Följ med vår vardag via Facebook!

Varje månad (vid behov även oftare) skickar vi ut per e-post infobrev åt våra kunder. Infobreven innehåller viktig information som du inte vill gå miste om! Beställ infobrevet via vår hemsida!

Prenumerera på vårt nyhetsbrev

Namn:

Epost:

Årsmöte i april 2014

Foto: Mikael Blomqvist

Vid ÖSLs årsmöte i april utdelades åt Ravel Kodial ett pris från Ossian och Betsy Schaumans Österbottensiska jordbruksfond. Det Schaumanska jordbrukspriset utdelas av Österbottens Svenska Lantbrukssällskap till en person som genom sin verksamhet i hög grad, lokalt eller regionalt, påverkat och befrämjat jordbruket och dess organisationer i svenska Österbotten.

Foto: Mikael Blomqvist

Göran Bjurs från Malax avtackades för hans långvariga styrelsearbete vid ÖSLs styrelse

NATURBRUK OCH MILJÖ

Vid Novias campus i Raseborg erbjuds examensinriktad utbildning inom bl.a.:

Dagstudier, naturbruk och miljö, 240 sp

- Agrolog (YH)
- Miljöplanerare (YH)
- Skogsbruksingenjör (YH)

Flerformsstudier, naturbruk och miljö, 240 sp

- Hortonom (YH) inom landskapsplanering
- Hortonom (YH) inom trädgårdsnäring

Utbildningar på engelska

- Natural Resource Management - Högre YH/flerformsstudier, 60 sp
- Sustainable Coastal Management - dagstudier, 120 sp (120 sp bakgrundsstudier inom branschen)

YRKESHÖGSKOLAN
NOVIA

Yrkehögskolan Novia, Raseborgsvägen 9, 10600 Ekenäs
Tfn +358 (0)19 224 8000, E-post: raseborg@novia.fi

novia.fi

Norra distriktet:

Anders Salo
Ledande rådgivare
mobil 050-412 7627

Madelene Lindqvist
Mjölgårdsrådgivare
mobil 050-436 5847

Johanna Laakso
Sektoransvarig
mjölgårdsrådgivare
mobil 050-550 1574

Magnus Blässar
Mjölgårdsrådgivare
mobil 050-432 3970

Jan-Olof Johnsson
Vall- och ekorådgivare
mobil 050-386 5921

Jessika Eklund
Mjölgårdsrådgivare
mobil 050-595 4906

Ingeborg Nordberg
Mjölgårdsrådgivare
mobil 050-527 4189

Tanja Gammelgård
Mjölgårdsrådgivare
mobil 050-412 2168

Jonas Löfqvist
Växtodlingsrådgivare
mobil 050-375 4328

Per-Erik Järn
Ekonomirådgivare
mobil 050-463 2535

Åsa Mattsson
Generationsrådgivare
tel. 050-330 7508
telefon tid tis 12-16

Margareta Slotte
Projektledare
"Koll på bygget"
mobil 050-4111 780

Södra distriktet:

Tor-Erik Asplund
Ledande rådgivare
mobil 050-386 5922

Rickard Rex
Växtodlingsrådgivare
mobil 040-515 0285

Jan-Erik Back
Sektoransvarig
växtodling
mobil 050-441 7511

Stefan Nordman
Potatisrådgivare
Kristinestad
mobil 0400-266 682

Monica Nygård
Mjölgårdsrådgivare
mobil 050-566 3191

Ulrika Wikman
Ekoväxtodlingsrådgivare
mobil 050-585 2305

Nina Ohlis
Sektoransvarig
företagsledning
mobil 050-544 5794

Magnus Långskog
Växtodlingsrådgivare
mobil 050-551 1693

Rainer Rosendahl
Dräneringstekniker
mobil 0400-561 550

Mikael Blomqvist
Dräneringsplanerare
mobil 050-379 5905

Fredrik Ek
Bioenergirådgivare SLF
mobil 043-8248702
fredrik.ek@slf.fi

Milla Alanco
Färrådgivare
mobil 040-706 0558

Kaisa Haga
Trädgårdsrådgivning
mobil 050-911 5920

Meira-Pia Lohiluoma
Direktör
mobil 050-568 5515

Ann-Louise Söderlund
Ekonom
mobil 050-330 2419

Carina Ahlnäs
Kanslist
010 839 2200

PRO
Agria

Österbottens Svenska Lantbrukssällskap r.f.

Kansli: Handelsplanaden 16 D, 65100 VASA
Tel. 010 839 2200, fax (06) 319 0201
e-post: fornamn.efternamn@proagria.fi
www.lantbrukssallskapet.fi

Bennäs kontor: Mjölvägen 2,
68910 BENNÄS
Fax: (06) 785 0228

Närpes kontor: Vasavägen 41,
64200 NÄRPES
Fax: (06) 225 3511

Observera att kontoren inte är bemannade hela tiden!

Våra tjänster — Kontakta oss!

Växtodlingsrådgivning;

Odlingsplanering/gödslings-
råd/näringsämnesbalanser:

- trädgård
- ekologisk odling:

Potatis:

Grovfoder:

Kummin:

Spruttester:

Dräneringsplaner:

Avloppsplanering:

Stödansökningar:

Produktionskostnadskalkyler:

Utbildning:

Gårdsrådgivning

(enligt EU-system):

Specialmiljöstödsplaner:

Framtidssamtal:

Husdjursrådgivning;

Produktionskontroll för mjölk:

Utfodringsplaner:

Resultatanalys, mjölk:

Hälsovårdsplanering:

Stallmiljöanalyser:

Mjölkmätartest:

Gårdsrådgivning

(enligt EU-system):

Färrådgivning:

Framtidssamtal:

Fertilitetsrådgivning kor:

Företagsledning;

Lantbrukarnas

företagshälsövård:

Affärsplaner:

Lönsamhetsbokföring:

Resultatanalyser:

Värderingar:

Gårdssekreterartjänster:

Energiplaner:

Skattebokföring:

Generationsväxlingar:

Framtidssamtal:

Bolagsbildningar:

Koll på bygget-projekt:

Rickard Rex, Jan-Erik Back, Stefan Nordman (K:stad), Anders Salo,
Magnus Långskog, Jonas Löfqvist, Ulrika Wikman

Kaisa Haga

Ulrika Wikman, Jan-Olof Johnsson

Stefan Nordman, Jan-Erik Back

Jan-Olof Johnsson, Anders Salo

Magnus Långskog

Carina Ahlnäs

Rainer Rosendahl, Mikael Blomqvist

Rainer Rosendahl

Richard Rex, Magnus Långskog, Anders Salo,

Stefan Nordman, Jonas Löfqvist, Madelene Lindqvist

Rickard Rex, Magnus Långskog, Anders Salo

Jan-Olof Johnsson, Stefan Nordman, Jan-Erik Back, Jonas Löfqvist

Jan-Erik Back

Richard Rex, Jan-Erik Back, Anders Salo, Stefan Nordman,

Ulrika Wikman, Magnus Långskog

Rainer Rosendahl, Stefan Nordman, Ulrika Wikman

Växtodlingsrådgivare

Mjölgårdsrådgivare

Mjölgårdsrådgivare

Per-Erik Järn, Monica Nygård

Mjölgårdsrådgivarna

Ingeborg Nordberg

Ingeborg Nordberg

Magnus Blässar, Monica Nygård, Anders Salo, Jan-Olof Johnsson

Milla Alanco

Mjölgårdsrådgivare

Jessika Eklund

Nina Ohlis

Tor-Erik Asplund, Per-Erik Järn, Nina Ohlis

Nina Ohlis, Monica Nygård, Carina Ahlnäs

Tor-Erik Asplund, Per-Erik Järn, Nina Ohlis

Tor-Erik Asplund

Anders Salo

Jonas Löfqvist, Fredrik Ek

Per-Erik Järn

Åsa Mattson

Per-Erik Järn, Tor-Erik Asplund, Nina Ohlis

Nina Ohlis

Margareta Slotte

Vi kan skraddars tjänstepaket just för dig. Kontakta Anders Salo (Nykarleby-Karleby) eller Tor-Erik Asplund (Vörå-Kristinestad) ifall du vill diskutera skraddarsydda paket.